

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta Právnická

Diplomová práce

Konfiskace a znárodnění majetku v letech 1945 – 1948 na
Karlovarsku

Kateřina Šefflová

Plzeň 2021

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta Právnická

Katedra právních dějin

Diplomová práce

Konfiskace a znárodnění majetku v letech 1945 – 1948 na
Karlovarsku

Zpracovala: Kateřina Šefflová

Vedoucí práce: JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph.D.

Pracoviště: Katedra právních dějin

Studijní program: M6805 Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kateřina ŠEFFLOVÁ**
Osobní číslo: **R16M0267P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Konfiskace a znárodnění majetku v letech 1945 – 1948 na Karlovarsku**
Zadávající katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

Úvod diplomové práce bude zaměřen na uvedení čtenáře obecně do problematiky daného tématu. První část diplomové práce se bude věnovat historickému kontextu. Jaké události vedly ke konfiskaci a znárodnění majetku v letech 1945 – 1948. Druhá část práce bude se zaměřením na právní dokumenty, které vedly ke konfiskaci a znárodnění majetku a dekrety prezidenta republiky, důvod jejich vydávání, způsob vydávání, co bylo jejich obsahem a zdůraznila by ty dekrety, které obsahovaly ustanovení o konfiskaci a znárodnění majetku. Třetí část práce již bude věnována konkrétně Karlovarskému regionu, jak se v něm projevovaly historické události republiky, která místa byla nejvíce zasažena konfiskací a znárodněním, jak konfiskace a znárodnění probíhalo. Konec práce by byl zaměřen na konkrétní osoby, které v této době v Karlovarském regionu žily a jak je tyto události ovlivnily.

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- JECH, Karel - KAPLAN, Karel (eds.). *Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945: dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. 1066 s. ISBN 80-7239-115-1.
- KUKLÍK, Jan. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvolastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-25-4.
- KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. „Benešových dekretů“: dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1.
- KUKLÍK, Jan. *Znárodně Československo: od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 20. století. ISBN 978-80-87284-12-4.
- TOMS, Jaroslav. *K problematice odsunu Němců a osidlování Karlovarska (1945 - 1953)*, *Minulostí západočeského kraje* 21, 1985.
- Státní okresní archiv Cheb
Státní okresní archiv Karlovy Vary
Státní okresní archiv Sokolov

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **17. února 2020**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D. děkan
JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D. vedoucí katedry

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Konfiskace a znárodnění majetku v letech 1945 – 1948 na Karlovarsku“ zpracovala samostatně a za použití pramenů, které jsou uvedeny v příložené bibliografii.

V Plzni v březnu 2021

Kateřina Šefflová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní JUDr. et Mgr. Vendulce Valentové, Ph. D., vedoucí mé diplomové práce, za její odborné vedení, ochotu a cenné rady při tvorbě této diplomové práce. Poděkování patří i mé rodině a blízkým, kteří mě podporovali po celou dobu mého studia.

Seznam zkratk

KSČ	Komunistická strana Československa
ČNR	Česká národní rada
SNR	Slovenská národní rada
NSDAP	Národně socialistická německá dělnická strana
PÚ	Politické ústředí
PVVZ	Petiční výbor Věrní zůstaneme
ON	Obrana národa
NPF	Národní pozemkový fond
OsÚ	Osídlovací úřad
FNO	Fond národní obnovy
StB	Státní bezpečnost

Obsah

Úvod.....	10
1. Poválečné Československo 1945 - 1948.....	12
1.1 Podkarpatská Rus	13
1.2 Návrat do republiky.....	15
1.3 Košický vládní program	16
1.4 Prozatímní Národní shromáždění.....	19
1.5 Ústavodárné Národní shromáždění	20
1.5.1 Volby 1946	21
1.6 Zlomový rok 1947 – 1948.....	23
1.6.1 Situace na Slovensku.....	24
1.7 Únor 1948.....	24
2. Dekrety prezidenta republiky.....	28
2.1 Příprava a přijímání dekretů prezidenta republiky v zahraničí	29
2.2 Příprava a přijímání dekretů prezidenta republiky na osvobozeném území	30
3. Konfiskace majetku 1945 – 1948.....	33
3.1 Dekret č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů	33
3.1.1 Národní správa.....	34
3.2 Dekret č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa	38
3.2.1 Slovenská právní úprava konfiskace	42
3.3 Dekret č. 28/1945 Sb., o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci ..	43
3.4 Dekret č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.....	44
4. Znárodnění majetku 1945 – 1948	48
4.1 Znárodnovací dekrety.....	50
4.1.1 Znárodnění filmu	50
4.1.2 Znárodnění dolů a průmyslových podniků	51
4.1.3 Znárodnění podniků v potravinářském průmyslu.....	54
4.1.4 Znárodnění bank a pojišťoven	55
4.1.5 Závodní a podnikové rady	57
5. Karlovarský kraj.....	59

5.1 Postavení Němců po druhé světové válce	60
5.1.1 Odsun Němců	62
5.2 Konfiskace majetku	64
5.2.1 Konfiskace rodinných domků dle dekretu č. 108/1945 Sb.	65
5.2.2 Platnost a zrušení konfiskace rodinných domků	66
5.2.3 Příděly rodinných domků	68
5.3 Znárodnění na Karlovarsku	70
5.3.1 Historie podniku Becherovka	70
5.3.2 Becherovka za času okupace	70
5.3.3 Znárodnění podniku Becherovka	71
5.3.4 Podnik Becherovky v dnešní době	72
Závěr	73
Cizojazyčné resumé	75
Seznam zdrojů	77
Seznam obrázků	83
Seznam příloh	84

Úvod

Problematika konfiskace a znárodnění je stále především v pohraničí České republiky živé téma. Tyto dva pojmy jsou nejčastěji spojovány s obdobím po konci 2. světové války. Ve společnosti obecně panují dva odlišné názory, které se této problematice týkají. První je názor Němců či jejich potomků žijících na území České republiky. Z tohoto pohledu by se o konfiskaci a znárodnění hovořilo spíše v negativním smyslu. Naopak z pohledu Čechů bez německých předků by konfiskace a znárodnění mohlo být označováno jako spravedlnost či zadostiučinění.

Oba již zmíněné pojmy představují zásah do majetkových práv. Pojem konfiskace byl spojován zejména s trestním právem, kdy se konfiskace využívala jako druh trestu propadnutí majetku. Zároveň byl tento pojem užíván i v souvislosti s plošným a nuceným vyvlastněním bez náhrady na základě dekretů prezidenta republiky. Znárodnění bylo spojováno s nuceným vyvlastněním určitého druhu majetku ve prospěch státu převážně za náhradu. Rozdílem mezi těmito dvěma způsoby vyvlastnění byl jejich účel. Zkonfiskovaný majetek měl být přerozdělen a přidělen osobám, které byly označovány jako státně spolehlivé či sociálně potřebné. Naopak účelem znárodnění bylo nabytí takového majetku státem a zajištění tak potřebné obnovy a přestavby poválečné ekonomiky.¹

Důvodem vybrání tohoto tématu diplomové práce byla skutečnost, že pocházím z Karlovarského kraje, který leží v pohraniční části republiky a konfiskace i znárodnění tomuto kraji nejsou cizí. Druhým důvodem je fakt, že sama pocházím z rodiny, které se v dané době dotkla nejen konfiskace a do dnešní doby toto téma vzbuzuje negativní emoce.

Diplomová práce je rozdělena na obecnou a zvláštní část a je systematicky členěna do 5 kapitol. Obecná část se skládá ze 4 kapitol. První kapitola obsahuje stručné nastínění historických událostí, které předcházely samotné konfiskaci a znárodnění a jejich zmínění je dle mého názoru potřebné pro pochopení následujících kapitol.

---

¹ KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 20. století. ISBN 978-80-87284-12-4. s. 12

Druhá kapitola se věnuje dekretům prezidenta republiky, které byly právním základem celé konfiskace a znárodnění. Záměrem této kapitoly je vysvětlit co pojem dekretů prezidenta republiky znamená a jak tyto právní předpisy vznikaly.

Třetí a čtvrtá kapitola jsou zaměřeny na konfiskaci a znárodnění v obecné rovině a na dekryty prezidenta republiky, kterými ke konfiskaci a znárodnění došlo.

Zvláštní část obsahuje poslední kapitola, která je dále členěna na podkapitoly. Zde se pojednává o tom, jakým způsobem se události z obecné části projevovaly na území Karlovarska. V této části práce je nastíněn průběh konfiskace a její konkrétní případy, výsledky a dopady na Karlovarský kraj. Pro znárodnění je zde uváděn příklad podniku Becherovka, který je s oblastí Karlovarska neodmyslitelně spojen.

Ke zpracování této diplomové práce jsem využívala především odbornou literaturu a zdroje, zejména díla prof. JUDr. Jana Kuklíka DrSc., který se touto problematikou do hloubky zabývá. Mým původním cílem bylo zvláštní část zpracovat zejména na základě práce s archivními zdroji. Bohužel vzhledem k epidemiologické situaci a vládním nařízením, i přes veškerou snahu získat do archivů přístup, nebylo možné uskutečnit archivní výzkum osobně, i přesto že by si to práce žádala. Byla jsem tak odkázána pouze na ochotu a časové možnosti pracovníků archivů. Z důvodu zaměření této části práce na Karlovarsko bylo nutné využívat regionální odbornou literaturu z Krajské knihovny v Karlových Varech. Bohužel i v tomto případě došlo k úplnému uzavření a mohla jsem tak čerpat pouze z literatury dostupné na trhu.

1. Poválečné Československo 1945 - 1948

Evropa se po skončení války ocitla ve střetu vlivu Sovětského svazu (SSSR) a USA. Československo bylo uprostřed střetu těchto dvou velmocí. Obě tyto poválečné mocnosti se ve svých vizích uspořádání evropských poměrů rozcházely, což vyvrcholilo vznikem západního a východního bloku.² Sovětský svaz si nárokoval rozšíření Sovětského svazu a vybudování své mocenské sféry v Evropě, která by byla mezinárodně uznána jako oblast jejího vlivu a zájmu. Tyto nároky Sovětský svaz považoval za samozřejmé vzhledem k tomu, jakou roli sehrála Rudá armáda ve druhé světové válce. USA a ostatní západní velmoci sice formálně nesouhlasily a ani neuznávaly tyto nároky, avšak se obávaly, že by případný konflikt mohl vygradovat ve vojenský střet a tak tyto nároky respektovaly fakticky.³

Poválečná Evropa byla také typická politickým posunem doleva.⁴ Jedním z důvodů této změny politické atmosféry v Československu byla existence tzv. demarkační linie. Tato linie byla dohodnuta na Jaltské konferenci v únoru 1945. Byla určena z důvodu zamezení smísení armád spojeneckých jednotek. Původně měla kopírovat hranici Československa a Rudá armáda měla Československo osvobodit bez pomoci západu. Vzhledem k vývoji v bojích a tím vzniklému zdržení Rudé armády došlo k dohodě A. I. Antonova a D. D. Eisenhowera o posunutí demarkační linie na úroveň měst Kraslice, Karlovy Vary, Plzeň, České Budějovice.⁵ Z tohoto důvodu nemohly jednotky americké armády dále postupovat na území Československa.⁶ Další příčina této politické změny byla orientace zahraniční politiky před druhou světovou válku, která směřovala na západ a vyvrcholila zradou spojenců vůči Československu mnichovskou dohodou v roce 1938.⁷ Po druhé světové válce sám prezident Edvard Beneš

---

² HLAVÁČEK, Petr a Michal STEHLÍK, ed. *Rozdělený svět?: Evropa a Češi mezi svobodou a totalitou*. (1. vydání). Praha: Radioservis, 2016. ISBN 978-80-87530-83-2. s. 5

³ KAPLAN, Karel. *Československo v poválečné Evropě*. V Praze: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0655-0. s. 11 - 12

⁴ Tamtéž.

⁵ *Velvyslanectví USA v České republice* [online]. 2015 [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.aic.cz/osvobozeni/americka-vojska-v-cechach/demarkacni-linie/>

⁶ PÁLKA, Adam. V květnu 1945 české území osvobodila vojska Sovětského svazu a USA. Zasluky Američanů byly upozaděny. *Právo21* [online]. 2018 [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://pravo21.online/spolecnost/v-kvetnu-1945-ceske-uzemi-osvobodila-vojska-sovetskeho-svazu-a-usa-zasluky-americanu-byly-upozadeny>

⁷ KAPLAN, Karel. *Poválečné Československo: Československo 1945-1948: národy a hranice*. Mnichov: Svoboda, 1985, 245 s., s. 5 - 6

považoval orientaci spojení na Sovětský svaz za důležitý bod odčinění Mnichova.⁸

Plány na uspořádání republiky po druhé světové válce výrazně vycházely z doby podepsání mnichovské dohody a zrady spojenců v roce 1938 a doby následující. Tato politika je nazývána jako politika odčinění Mnichova. Prvotně byla zaměřena pouze na mezinárodní odvolání mnichovské dohody a na obnovu Československa v předmnichovských hranicích. Později se základem této politiky staly tři zásady, a to obnova Československa v předmnichovských hranicích, zahraničněpolitické zabezpečení proti německé hrozbě orientací na spojení se Sovětským svazem a vybudování vnitropolitických záruk proti opakování Mnichova. Tyto záruky spočívaly v provedení politických a ekonomických změn a nové uspořádání národnostních poměrů.⁹

Jeden z nejdůležitějších bodů se týkal idey národního státu Čechů a Slováků. Tato idea měla být naplněna vystěhováním národních menšin. Odsunem národních menšin se prezident Edvard Beneš zabýval již v exilu, krátce po roce 1938. Poté co Velká Británie v roce 1942 prohlásila mnichovskou smlouvu za neplatnou, Edvard Beneš začal usilovat o získání souhlasu západních velmocí s plánovaným odsunem. Tento souhlas získal v roce 1943. Důvodem proč Edvard Beneš požadoval odsun menšin, bylo přesvědčení, že program na ochranu menšin, který byl vytvořen po první světové válce, nefungoval a zapříčil tak vznik druhé světové války.¹⁰

1.1 Podkarpatská Rus

Dle plánů prezidenta Edvarda Beneše na obnovení Československa v předmnichovských hranicích se Podkarpatská Rus měla stát součástí republiky. Zároveň však připouštěl, že jedinému, komu může připadnout, je Sovětský svaz nebo Československo z toho důvodu, že chtěl, aby republika přímo sousedila se Sovětským svazem.¹¹ S plánem Podkarpatské Rusi jako součástí Československa souhlasil již v roce 1943 J. V. Stalin. V květnu 1944 byla uzavřena dohoda mezi československou exilovou vládou a vládou sovětskou

---

⁸ BENEŠ, Edvard. *Projev presidenta republiky Dr. Edvarda Beneše na Staroměstském náměstí v Praze 16. května 1945*. Praha: Ministerstvo informací, 1945. s. 12

⁹ KAPLAN, Karel. *Poválečné Československo: Československo 1945-1948: národy a hranice*. Mnichov: Svoboda, 1985. 245 s.

¹⁰ Tamtéž. s. 14 - 15

¹¹ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 1990. Stopy, fakta, svědectví (Panorama). ISBN 80-7038-193-0. s. 23

o dočasně správě osvobozeného území. Obsahem této dohody byla domluva, že by sovětská strana měla postupně předávat osvobozené území Československu.¹² I přes uzavření této dohody J. V. Stalin zakomponoval Podkarpatskou Rus do plánů jako území, které po válce případně Sovětskému svazu. Pro Sovětský svaz mělo toto území sloužit jako pomyslná brána do střední Evropy.¹³

Své stanovisko k Podkarpatské Rusi změnilo vedení KSČ v Moskvě až v prosinci roku 1944. Z tohoto území se stal později politický problém, který vedl k napětí mezi Sověty a československou vládou. Prezident Edvard Beneš se obával důsledků v případě porušení své zásady obnovení Československa v předmnichovských hranicích a vzdání se Podkarpatské Rusi, z toho důvodu, že tyto předmnichovské hranice ještě nebyly pevně vyřešené. Více se ale obával konfliktu se Sovětským svazem a ztráty záruky bezpečnosti proti Německu.¹⁴ Československá vládní delegace v čele s Františkem Němcem dorazila na území Podkarpatské Rusi 27. října 1944, kde měla na základě československo-sovětské smlouvy z 8. května 1944 spravovat osvobozené území. Delegace však byla držena v izolaci bez možnosti rádiového spojení do Londýna.¹⁵

Proces připojování Podkarpatské Rusi k Sovětskému svazu započal 12. listopadu 1944. Proběhly veřejné schůze, na kterých účastníci hlasovali o požadavku o připojení k sovětské Ukrajině. Na konferenci komunistické strany došlo k vyčlenění samostatné Komunistické strany Zakarpatské Ukrajiny, která se následně oddělila od KSČ. Na listopadovém sjezdu národních výborů Zakarpatské Ukrajiny byl schválen Manifest, ve kterém bylo ukládáno Národní radě spojit se opět se sovětskou Ukrajinou a odloučit se od Československa. Následně došlo dekretem z 5. prosince 1944 k přerušení styků s vládním delegátem Františkem Němcem.¹⁶

---

¹² KUKLÍK, Jan. Smlouva ČSR - SSSR 1943: Pouto nebo objetí. ČT24 [online]. 28. 12. 2013 [cit. 2020-10-22]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1036014-smlouva-csr-sssr-1943-pouto-nebo-objeti>

¹³ ŠVORC, Peter. *Zakletá zem: Podkarpatská Rus 1918-1946*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-754-2. s. 257

¹⁴ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 1990. Stopy, fakta, svědectví (Panorama). ISBN 80-7038-193-0. s. 25

¹⁵ ŠVORC, Peter. *Zakletá zem: Podkarpatská Rus 1918-1946*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-754-2. s. 260

¹⁶ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 1990. Stopy, fakta, svědectví (Panorama). ISBN 80-7038-193-0. s. 30

Na území Podkarpatské Rusi započala kampaň, ve které občané podpisem vyjadřovali souhlas s Manifestem z listopadového sjezdu národních výborů Zakarpatské Ukrajiny. Na konci roku 1944 vyjádřilo svůj názor podpisem 90 % obyvatelstva, které chtělo připojení k Sovětskému svazu. Vedly se ale také spekulace o vynucení některých podpisů pod nátlakem.¹⁷ Prezident Edvard Beneš trval na řešení tohoto problému v rámci přátelství dvou států bez zmezinárodnění. Obával se, že nedodržením dohody mezi Československem a Sovětským svazem dojde k odtržení dalšího území, konkrétně území Slovenska.¹⁸ Edvardu Benešovi bylo slíbeno souhlasným dopisem ze strany V. M. Molotovova, že otázka Podkarpatské Rusi zůstane otevřená do doby jednání obou vlád. Následně obdržel 23. ledna 1945 dopis i od Stalina, v němž bylo navrhováno jednání obou vlád před koncem války nebo po ní.¹⁹ Celou situaci ohledně sporného území urychlil spor s Polskem o území Těšínska, kdy 18. června 1945 vláda definitivně rozhodla o předání Podkarpatské Rusi Sovětskému svazu. Tímto krokem si vláda chtěla vylepšit pozici v Moskvě oproti Polsku.²⁰

Smlouva o připojení Podkarpatské Rusi k Sovětskému svazu byla uzavřena 29. června 1945 a ratifikována byla 22. listopadu 1945 jako ústavní zákon o Zakarpatské Ukrajině a úpravě státních hranic se Sovětským svazem. Jednalo se o specifický příklad, kdy docházelo k neobvyklé změně hranic v tom smyslu, že vítězný stát odstupoval část svého území spojenci.²¹

1.2 Návrat do republiky

Na konci války v republice vznikla Česká národní rada (ČNR) jako řídicí orgán domácího odboje. ČNR se 5. května 1945 prohlásila a byla uznávána za nositele státní moci. První poválečná vláda vystoupila 5. dubna 1945 v Košicích, kde vyhlásila nový vládní program, který je nazýván Košickým vládním programem, a následně se vrátila 10. května 1945 již do Prahy. Vláda v čele se Zdeňkem Fierlingerem nejdříve ocenila činnost ČNR a zároveň ji označila jako svůj pomocný orgán. Sovětské orgány však měly názor opačný a zaujaly tak negativní stanovisko k postavení ČNR. Touto skutečností došlo

---

¹⁷ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 1990. Stopy, fakta, svědectví (Panorama). ISBN 80-7038-193-0. s. 31

¹⁸ Tamtéž. s. 33

¹⁹ HOŘEC, Jaromír. *Podkarpatská Rus - země neznámá*. Jinočany: H & H, 1994. ISBN 80-85787-51-2. s. 48

²⁰ Tamtéž. s. 51

²¹ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 1990. Stopy, fakta, svědectví (Panorama). ISBN 80-7038-193-0. s. 23

k likvidaci ČNR. Již 12. května 1945 na jednání vlády bylo rozhodnuto, že z ČNR se stane jen přípravný volební výbor pro zemský národní výbor. Nic z toho, co vláda ČNR slíbila, nebylo naplněno, jako například doplnění vlády o zástupce domácího odboje.²²

Na slovenském území vykonávala zákonodárnou a výkonnou moc Slovenská národní rada (SNR), se kterou vláda narážela na problémy ohledně svých pravomocí a své autority. SNR dosáhla uzavření Pražské politické dohody dne 2. června 1945. Tato dohoda byla potvrzením SNR jako nositele státní moci na Slovensku. Zároveň byl vymezen okruh celostátních záležitostí a rozšířily se pravomoci vlády.²³

1.3 Košický vládní program

První ustanovenou poválečnou vládou se stala Národní fronta Čechů a Slováků. Právní podoba této poválečné vlády byla upravena dekretem č. 1/1945 Sb. z 2. dubna 1945 o nové organizaci vlády a ministerstev v době přechodné. Text programu této vlády byl dohodnut již v březnu 1945 v Moskvě a následně se čekalo, až bude osvobozeno velké město na území Československa. Tímto městem se staly právě Košice, kde byl program vyhlášen 5. dubna 1945.²⁴ Košický vládní program měl být výrazem revolučních změn v politickém, ekonomickém a sociálním systému. Tento vládní program se také nazýval jako program národní a demokratické revoluce.²⁵

Poválečná vláda měla 27 členů, z toho 16 českých a 9 slovenských. Do čela vlády jako ministerský předseda byl jmenován Zdeněk Fierlinger a členy pětičlenného předsednictva se stali Josef David, Jan Šrámek, Klement Gottwald, Viliam Široký a Ján Ursíny.²⁶ Podle článku 1 programu byla tato vláda časově

---

²² KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 15

²³ KAPLAN, Karel. *Poválečné Československo: Československo 1945-1948: národy a hranice*. Mnichov: Svoboda, 1985. s. 166 - 167

²⁴ CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana. *Jak to bylo doopravdy: Znamenal Košický vládní program obnovu demokracie?*. [online podcast]. Petr Pithart. 22. 4. 2019 [cit. 2020-26-10]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/znamenal-kosicky-vladni-program-obnovu-demokracie-7897410>

²⁵ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 11

²⁶ *Vláda České republiky: Vláda Zdeňka Fierlingera I*. [online]. 2007 [cit. 2020-10-25]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/zdenek-fierlinger-1/prehled-ministru-24683/>

omezena do té doby, dokud nebudou osvobozeny ostatní části republiky a nebude zvoleno a svoláno Prozatímní národní shromáždění.²⁷

Košický vládní program obsahoval úpravu vládní politiky ve vnitropolitické a mezinárodní oblasti. Obsahoval 16 článků, které se věnovaly především vybudování nové československé branné moci s pomocí Rudé armády, zahraniční politice, budování veřejného života na principu demokracie a vymýcení fašistických prvků, vztahu českého a slovenského národa, vyřešení otázky osob německé a maďarské národnosti, potrestání válečných provinilců, zrádců a pomocníků německých či maďarských utlačovatelů, otázce majetku osob německé a maďarské národnosti a jiných zrádců republiky, obnovení národního hospodářství a zabezpečení sociální politiky a sociální péče.²⁸ Jedním z nejdůležitějších článků programu byl článek 4. Právě tento článek položil určité základy pro budoucí směr republiky. Byl v něm stanoven směr zahraniční politiky, která byla orientována na Sovětský svaz na základě československo-sovětské smlouvy z 12. prosince 1943 o vzájemné pomoci, přátelství a poválečné spolupráci. Spolupráce mezi Československem a Sovětským svazem měla probíhat ve všech směrech, a to vojensky, politicky, hospodářsky i kulturně.²⁹

Dalším významným článkem vládního programu byl článek 8, který obsahoval úpravu vztahu vůči německé a maďarské menšině. Tento článek upravoval ponechání nebo odejmutí československého občanství v závislosti na tom, zda němečtí a maďarští občané zachovali věrnost Československu v období nesvobody. Zároveň v tomto článku bylo upraveno vykázání Němců a Maďarů, kteří se přistěhovali na území Československa až po mnichovské dohodě z roku 1938.³⁰

Článek 9 tohoto vládního programu určil zásady pro provedení retribucí.³¹ Konkrétně vláda prohlásila „za svůj nejvyšší odpovědný úkol a za svou mravní povinnost před českým a slovenským národem postihnouti a vydati soudu a trestu všechny válečné provinilce, všechny zrádce, všechny vědomé a aktivní

---

²⁷ *Košický vládní program: program nové čs. vlády Národní fronty Čechů a Slováků*. Praha: Svoboda, 1984. Čl. 1, s. 9.

²⁸ *Košický vládní program: program nové čs. vlády Národní fronty Čechů a Slováků*. Praha: Svoboda, 1984.

²⁹ Tamtéž. čl. 4, s. 15.

³⁰ Tamtéž. čl. 8, s. 20 – 22.

³¹ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 12

pomocníky německých a maďarských utlačovatelů“, to vše „bez všech průtahů, bez kolísání a bez shovívavosti vůči komukoliv.“ Tito váleční provinilci mají být postaveni před mimořádné lidové soudy a velezrádci, za kterého byl označen i prezident Emil Hácha, mají být postaveni před Národní soud.³²

Článek 10 a 11 obsahoval úpravu zajištění majetku občanů nepřátelských států, především Německa a Maďarska, německých a maďarských občanů Československé republiky, kteří aktivně pomáhali k rozbití a okupaci Československa, zrádců a kolaborantů. Majetek měl přejít zpět na své bývalé majitele nebo na jejich právoplatné dědice, ostatní majetek spadal pod národní správu. U pozemkových majetků mělo dojít ke konfiskaci půdy bez náhrady. Takto zkonfiskované pozemky měly být rozděleny do vlastnictví českých a slovenských domkářů, malých a středních rolníků a zemědělských dělníků. Takto provedena konfiskace měla být počátkem nové pozemkové reformy.³³

V článku 12 bylo upraveno obnovení hospodářského života. To mělo proběhnout ve formě znárodnění klíčových odvětví.³⁴

Vyhlášením tohoto vládního programu došlo k omezení vzniku a fungování politických stran. Konkrétně článek 9 zrušil a zakázal vznik stran, které se provinily na zájmech národa a republiky. Jednalo se například o pravicovou Agrární stranu.³⁵ Součástí programu byl, vedle limitovaného počtu politických stran, také výslovný zákaz opozice.³⁶ Existovat mohly pouze politické strany, které byly členy Národní fronty a vzniknout mohly jen takové strany, které byly odsouhlaseny všemi stranami. Na českém území působily jen 4 strany, a to Československá strana národně socialistická, Československá strana lidová, Československá strana sociálně demokratická a Komunistická strana Československa. Na Slovensku nejdříve působily pouze dvě politické strany, a to Komunistická strana Slovenska a Demokratická strana. Další zvláštností byla

---

³² *Košický vládní program: program nové čs. vlády Národní fronty Čechů a Slováků*. Praha: Svoboda, 1984. Čl. 9, s. 22 – 24.

³³ Tamtéž. Čl. 10, 11, s. 25 - 27

³⁴ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 12

³⁵ *Vojenský historický ústav Praha: Košický vládní program posunul před 68 lety československou armádu do náruče východu* [online]. 2013 [cit. 2020-10-27]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/kosicky-vladni-program-posunul-pred-68-lety-ceskoslovenskou-armadu-do-naruce-vychodu/>

³⁶ CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana. *Jak to bylo doopravdy: Znamenal Košický vládní program obnovu demokracie?*. [online podcast]. Petr Pithart. 22. 4. 2019 [cit. 2020-10-26]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/znamenal-kosicky-vladni-program-obnovu-demokracie-7897410>

skutečnost, že každé jednání Národní fronty končilo dohodou, o které se nehlasovalo, neboť se vyžadoval konsenzus všech stran.³⁷

Z dnešního pohledu se na Košický vládní program nahlíží jako na určitou přípravu pro pozdější nástup Komunistické strany Československa k moci. Jedním z důvodů bylo, že klíčové myšlenky tohoto programu prosadila právě tato strana.³⁸ Na druhou stranu je nutné konstatovat, že londýnská exilová vláda dorazila na jednání do Moskvy v březnu 1945 nepřipravená a nepřinesla žádné určité návrhy.³⁹ Dalším důvodem, proč je Košický vládní program nyní označován za určitou předeheru k převzetí moci komunisty, je skutečnost, že již v roce 1943 se Edvard Beneš dohodl s komunisty na obsazení důležitých vládních postů, kam byli obsazováni členové této strany.⁴⁰

1.4 Prozatímní Národní shromáždění

Téměř půl roku po válce Československá republika stále neměla plné rozdělení státní moci. Vláda vykonávala zákonodárnou moc pomocí dekretů prezidenta republiky. Prezidentovi mohla navrhnout dekrety pouze vláda a zároveň podléhaly kontrasignaci vlády.⁴¹ Ústavním dekretem č. 47/1945 Sb. ze dne 25. srpna 1945 bylo upraveno Prozatímní Národní shromáždění. Tímto dekretem bylo stanoveno, že do doby, než se sejde ústavodárné Národní shromáždění, které bude zvolené podle všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva a podle zásady poměrného zastoupení, bude zákonodárnou moc pro celé území Československé republiky vykonávat Prozatímní Národní shromáždění. V čl. 2 tohoto dekretu bylo stanoveno, co přísluší Prozatímnímu Národnímu shromáždění. Bylo to jednak potvrzení skutečnosti, že nynější prezident republiky Edvard Beneš zůstane ve své funkci podle § 58 odst. 5 zákona č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, až do nové volby prezidenta republiky. Druhou pravomocí byl přiměřený výkon

---

³⁷ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 13

³⁸ *Informační centrum vlády: 65. let od přijetí Košického vládního programu* [online]. 2010 [cit. 2020-11-1]. Dostupné z: <https://icv.vlada.cz/cz/tema/kosicky-vladni-program-70176/tmplid-560/>

³⁹ CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana. *Jak to bylo doopravdy: Znamená Košický vládní program obnovu demokracie?*. [online podcast]. Petr Pithart. 22. 4. 2019 [cit. 2020-11-1]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/znamenal-kosicky-vladni-program-obnovu-demokracie-7897410>

⁴⁰ ČT24: *Když Moskva dýchá na zatylek. Košický vládní program před 75 lety ukázal Západu záda* [online]. 2020 [cit. 2020-11-1]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3071978-kdyz-moskva-dycha-na-zatylek-kosicky-vladni-program-pred-75-lety-ukazal-zapadu-zada>

⁴¹ BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. ISBN 978-80-210-5438-7. s. 123

pravomoci Národního shromáždění podle ústavní listiny, zákon č. 121/1920 Sb., a jiných zákonů. Ústavu však Prozatímní Národní shromáždění mohlo měnit jen v nezbytně nutných případech.

Volby do Prozatímního Národního shromáždění byly upraveny nařízením vlády č. 48/1945 Sb. ze dne 25. srpna 1945. Volby podle ústavního dekretu č. 47/1945 Sb. a podle vládního nařízení probíhaly jako volby nepřímé.⁴² Podle § 1 tohoto nařízení bylo Prozatímní Národní shromáždění zvoleno delegáty národních výborů a správních komisí na zemských sjezdech. V Českých a Moravskoslezských zemích, jako v jednom volebním obvodu, bylo voleno 200 poslanců a stejný počet náhradníků. Na Slovensku, které tvořilo další volební obvod, se volilo 100 poslanců a stejný počet náhradníků. Prozatímní Národní shromáždění bylo ustanoveno 28. října 1945 a jeho předsedou se stal národně socialistický politik Josef David.⁴³

1.5 Ústavodárné Národní shromáždění

Ústavodárné Národní shromáždění bylo upraveno v ústavním zákoně č. 65/1945 Sb., o ústavodárném Národním shromáždění. Podle tohoto ústavního zákona shromáždění příslušela pravomoc dát Československé republice novou ústavu. Dále bylo stanoveno, že vykonává zákonodárnou moc pro celé území Československé republiky mimo určité výjimky. Těmito výjimkami byla pravomoc Slovenské národní rady vydávat na území Slovenska nařízení.⁴⁴ Ústavodárné Národní shromáždění bylo tvořeno jednou sněmovnou, která měla 300 členů.⁴⁵ Funkční období shromáždění trvalo do doby, než se sejde zákonodárný sbor Československé republiky podle nové ústavy, zároveň byl stanoven limit 2 let.⁴⁶ Aktivní volební právo měli všichni státní občané Československé republiky, kteří dosáhli věku 18 let a splňují ostatní podmínky podle jiného zákona.⁴⁷ Pasivní volební právo příslušelo občanům Československé republiky, kteří již dosáhli věku 21 let.⁴⁸

---

⁴² Tamtéž. s. 124

⁴³ *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky: 28. říjen 1945: Zahájení činnosti Prozatímního Národního shromáždění* [online]. 2015 [cit. 2020-11-2]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=8363>

⁴⁴ Ústavní zákon č.65/1946 Sb., o ústavodárném Národním shromáždění. Čl. 1.

⁴⁵ Tamtéž. Čl. 2

⁴⁶ Tamtéž. Čl. 6

⁴⁷ Tamtéž. Čl. 3

⁴⁸ Tamtéž. Čl. 4

1.5.1 Volby 1946

Volby do ústavodárného Národního shromáždění byly stanoveny na 26. května 1946 a jednalo se o první volby po 2. světové válce.⁴⁹ Právní úprava voleb oproti Ústavě z roku 1920 a prvorepublikové právní úpravě se změnila. Největší změnou byla skutečnost, že se neobnovovala druhá komora parlamentu, druhou změnou bylo snížení věkové hranice pro aktivní volební právo na 18 let a rozšíření volebního práva na vojáky a příslušníky bezpečnostních sborů. Další odlišnost vznikla přijetím zákona č. 28/1946 Sb., o stálých seznamech voličů. Tímto zákonem došlo k provázanosti volebního práva na zápis do stálého seznamu voličů. Do těchto seznamů mohli být zapsáni jen občané Československé republiky, kteří byli české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti.⁵⁰

Těmto volbám předcházely spory o podobě voleb i o jejich termínu. Demokratické strany se domáhaly voleb co nejdříve, naopak komunisté byli pro jejich oddalování. V porovnání s dalšími zeměmi v poválečné Evropě, proběhly volby v Československu jako jedny z posledních. Hlavní střet nastal při rozhodování o existenci tzv. bílých hlasovacích lístků.⁵¹ Návrh bílých lístků byl návrhem komunistů. Podle jejich názoru měli voliči, kteří se nerozhodli pro žádnou z kandidujících stran, možnost pomocí bílého lístku vyjádřit svůj nesouhlas. Bílé neboli prázdné lístky chtěli využít komunisté, kteří si od nich slibovali oslabení demokratických stran. Uvažovali, že by bílé lístky využili především ti lidé, kteří byli voliči zaniklých politických stran. Tento institut bílých lístků byl kritizován většinou demokratických politiků.⁵² Později se ale ukázalo, že bílé lístky byly bezvýznamné. Byly totiž použity pouze minimálním počtem voličů.⁵³

Podrobnější právní úprava voleb byla obsažena v zákoně č. 67/1946 Sb., o volbě ústavodárného Národního shromáždění. Pro tyto volby se vytvořilo 28

---

⁴⁹ *Hospodářské noviny: Parlamentní volby v letech 1918 - 1989* [online]. 1996 [cit. 2020-11-24]. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-899335-parlamentni-volby-v-letech-1918-1989>

⁵⁰ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 45

⁵¹ LUSTIGOVÁ, Martina, Petr DVOŘÁČEK, Stanislav VEJVAR a Roman ŽAMBOCH. Volby 1946. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: Parlamentní knihovna* [online]. 2016, 27. 5. 2016 [cit. 2020-11-24]. Dostupné z: https://www.psp.cz/files/pk/volby_1946.pdf.

⁵² KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 46.

⁵³ LUSTIGOVÁ, Martina, Petr DVOŘÁČEK, Stanislav VEJVAR a Roman ŽAMBOCH. Volby 1946. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: Parlamentní knihovna* [online]. 2016, 27. 5. 2016 [cit. 2020-11-24]. Dostupné z: https://www.psp.cz/files/pk/volby_1946.pdf.

volebních krajů a volby byly povinné. Výjimky z povinnosti účasti na volbách byly stanoveny v § 11 tohoto zákona. Vztahovaly se například na osoby starší 70 let nebo na osoby, které se pro nemoc či tělesnou vadu nemohou dostavit do volební místnosti. Právo volit bylo blíže upraveno v § 7 tohoto zákona, kdy právo volit příslušelo všem osobám, které splňovaly podmínky pro zápis do stálého voličského seznamu podle zákona č. 28/1946 Sb., o úpravě stálých seznamů voličských.⁵⁴

Ve volbách do ústavodárného Národního shromáždění mohly kandidovat pouze strany, které již vykonávaly svou činnost v dané zemi 30. dubna 1946.⁵⁵ Jednalo se o strany Národní fronty a v českých zemích i na Slovensku kandidovaly 4 strany.⁵⁶ Tyto volby byly ovlivněny jistým faktem. Neexistovala opozice a fakticky se nemohla po volbách ani zformovat. Zároveň se již před volbami vědělo, že i po nich budou politické strany spolupracovat v rámci Národní fronty.⁵⁷ K této spolupráci se strany zavázaly v úmluvě o slušném vedení volební kampaně.⁵⁸

Výsledky voleb do ústavodárného Národního shromáždění byly pro většinu politiků překvapením a nikdo nečekal tak obrovskou převahu Komunistické strany Československa na území českých a moravskoslezských zemí. Komunistická strana Československa v nich získala 40,2 % hlasů.⁵⁹ Na druhou stranu na území Slovenska vyhrála s velkým náskokem Demokratická strana s 62 % hlasů, což nepříjemně překvapilo komunistickou stranu.⁶⁰ Z toho důvodu se ještě před sestavením vlády sešly strany Národní fronty a došlo k uzavření třetí pražské dohody dne 27. června 1946. Tato dohoda posílila

---

⁵⁴ Zákon č. 28/1946 Sb., o úpravě stálých seznamů voličských. § 2 odst. 1.

⁵⁵ Zákon č. 67/1946 Sb., o volbě ústavodárného Národního shromáždění. § 14 odst. 1.

⁵⁶ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 46

⁵⁷ LUSTIGOVÁ, Martina, Petr DVOŘÁČEK, Stanislav VEJVAR a Roman ŽAMBOCH. Volby 1946. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: Parlamentní knihovna* [online]. 2016, 27. 5. 2016 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: https://www.psp.cz/files/pk/volby_1946.pdf.

⁵⁸ BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. ISBN 978-80-210-5438-7. s. 126

⁵⁹ ČSÚ. *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920 - 2006: K 90. výročí vzniku samostatného československého státu* [online], s. 85-86. Praha, 2008 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/vysla_historicka_volebni_publicace_csu

⁶⁰ CHARVÁT, J.: Analýza průběhu a výsledku voleb do Národního shromáždění konaných v roce 1946, in: Kocian J., Smetana V. a kol.: *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*, Praha: Euroslavica, 2014. ISBN 978-80-87825-09-9. s. 41.

centralizační tendence a výsledkem mělo být oslabení Demokratické strany, která se stala vítězem ve volbách na Slovensku.⁶¹

Ustavující schůze ústavodárného Národního shromáždění proběhla 18. června 1946. Do čela ústavodárného Národního shromáždění zasedl nejdříve Antonín Zápotocký, který byl ale již po měsíci vystřídán Josefem Davidem, který byl opět zvolen jeho předsedou.⁶² Po volbách se stal prvním komunistickým předsedou vlády Klement Gottwald a vláda byla sestavena ze všech stran, které byly v Národní frontě. Politické strany byly ve vládě zastoupeny následovně: 9 komunistických ministrů, ČS strana národně sociální, ČS strana lidová a slovenská Demokratická strana získala každá 4 křesla, ČS sociálně demokratická strana dělnická získala křesla 3 a 2 ministři byli bez stranické příslušnosti. V takovémto politickém složení bez zásadních změn fungovala vláda až do února roku 1948.⁶³

1.6 Zlomový rok 1947 – 1948

Po volbách do ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946 vzrůstal v Československu vliv komunistické strany. Na ostatní strany Národní fronty začalo být nahlíženo téměř jako na strany opoziční. V roce 1947 se Národní fronta dostala do krize. Tuto politickou krizi prohlubovala ještě více zahraniční politika, která byla směřována na Sovětský svaz. Československo bylo v červenci roku 1947 vyzváno k účasti na Marshallově plánu.⁶⁴ Zvažování účasti na Marshallově plánu bylo kritizováno ze strany Stalina a zároveň tím docházelo ke zhoršování politické situace, což nakonec vyústilo v odmítnutí participace na Marshallově plánu.⁶⁵

V srpnu 1947 předsednictvo KSČ projednávalo náměty na podzimní politickou ofenzívu. Komunisté se následně soustředili na formování levicových křídel v nekomunistických stranách. To mělo později pomoci k odstranění vedení těchto nekomunistických stran. Zároveň docházelo k zesilování administrativně

---

⁶¹ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 47

⁶² Tamtéž.

⁶³ BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. ISBN 978-80-210-5438-7. str. 126

⁶⁴ Jednalo se o program poprvé vyhlášen Georgem Marshallem 5. června 1947, který měl přispět k obnově Evropy po druhé světové válce za pomoci Spojených států, které nabídly poskytnutí hospodářské pomoci.

⁶⁵ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 76

mocenským zákrokům proti demokratickým stranám. Tento postup KSČ byl schválen Ústředním výborem KSČ v listopadu 1947.⁶⁶

1.6.1 Situace na Slovensku

Z důvodu výsledků voleb na území Slovenska, kde s velkým náskokem vyhrála Demokratická strana, se komunisté rozhodli započít svou strategii právě zde. Jejich snahou bylo zničení Demokratické strany, aby nemohla využít svého volebního vítězství. Teorií, jakým způsobem toho dosáhnout bylo několik. Nakonec však komunisté přistoupili k variantě upevnění centralismu, prosazení vládní moci na Slovensku na úkor slovenských orgánů. Tento postup byl zaštitěn heslem upevnění státní jednoty. Cílem byla izolace Demokratické strany, vytvoření bloku českého nacionalismu. Tento postup byl zdůvodňován bojem proti novému separatismu a novoľudáctví, jehož hrozba měla stoupnout po uzavření dubnové dohody mezi katolíky a Demokratickou stranou. Dalším cílem byla příprava vnitřního rozkolu demokratické strany a následně její rozpad a rozvíjení politické aktivity Komunistické strany Slovenska.⁶⁷

Komunisté vedli formálně boj proti novoľudáctví, ve skutečnosti však bojovali proti Demokratické straně. Od druhé poloviny roku 1947 komunisté vystupovali vůči Demokratické straně otevřeně a jejich cílem bylo vyvolat politickou krizi na území Slovenska, která by umožnila změnu mocenské struktury.⁶⁸ K eskalaci vztahů mezi nekomunistickými stranami a KSČ došlo v roce 1947 i z důvodu Krčmaňského případu. V tomto případě došlo k odhalení plánovaného atentátu, který měl být spáchán bombami v balíčcích na ministry národně socialistické strany Zenkla a Drtinu. Dle stop, které byly nalezeny, byl atentát plánován sekretariátem KSČ v Krčmani. Ke správnému vyšetření případu ale nikdy nedošlo.⁶⁹

1.7 Únor 1948

Snahy komunistů o převzetí moci zesilovaly. Začali využívat represivní nástroje a vytvářeli atmosféru strachu a napětí. K tomu využívali Státní

---

⁶⁶ ČAPKA, František a Jitka LUNEROVÁ. *1948: Vítězný únor: cesta k převratu*. Brno: CPress, 2012. Zlomové okamžiky. ISBN 978-80-264-0089-9. s. 85

⁶⁷ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 1990. Stopy, fakta, svědectví (Panorama). ISBN 80-7038-193-0. s. 181

⁶⁸ ČAPKA, František a Jitka LUNEROVÁ. *1948: Vítězný únor: cesta k převratu*. Brno: CPress, 2012. Zlomové okamžiky. ISBN 978-80-264-0089-9. s. 86

⁶⁹ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 76

bezpečnost (StB). Jednalo se o tajnou policii, o jejíž ovládnutí se komunisté pokoušeli již od jejího vzniku v roce 1945. Komunisté s pomocí StB vytvářeli špionážní a jiné aféry za účelem poškození či zlikvidování politických oponentů.⁷⁰

Vše vyvrcholilo 20. února 1948, kdy proběhlo klíčové zasedání vlády, po kterém došlo k definitivnímu rozhodnutí ministrů nekomunistických stran podat demisi. Demisi podalo 12 z 26 ministrů a prezident republiky byl o demisi informován v poledne tentýž den. Takto vypukla vládní krize.⁷¹ Tito ministři tvořili ale menšinu z toho důvodu, že ani nestraníci Jan Masaryk a Ludvík Svoboda demisi nepodali. Podáním demise rezignovaní ministři předpokládali, že dojde ke jmenování přechodné vlády a novým volbám nebo k odstoupení komunistů. Komunisté však vládu považovali stále za funkční a již hledali náhradníky za rezignované ministry, kteří by sympatizovali s komunistickým režimem. Hovořili tak otevřeně o obrozené Národní frontě.⁷²

Již 21. února ve velkých městech započaly demonstrace, na kterých si účastníci poslechli Gottwaldův rozhlasový projev, ve kterém vyzval k ustavování akčních výborů Národní fronty. Výbory započaly přebírat vedení organizací, politických stran a propouštět zaměstnance.⁷³ Tyto výbory byly tvořené v ústředních institucích, úřadech, závodech i na místní úrovni. Akční výbory Národní fronty byly pokládány z pohledu komunistické právní teorie za důležité politické a samosprávné činitele.⁷⁴

Čistka se dotkla i složení národních výborů. Právním základem pro tuto „očistu“ se stala vyhláška ministerstva vnitra z 25. února 1948 o přechodné úpravě odvolávání členů národních výborů č. 350 Úředního listu a vyhláška ministerstva vnitra o přechodné úpravě doplňování národních výborů z 27. února 1948 č. 314 Úředního listu. Podle první z těchto vyhlášek došlo k zániku členství v národním výboru i v případech, kdy to navrhnul akční výbor Národní fronty, který byl příslušný pro obvod působnosti národního výboru. Podle druhé vyhlášky docházelo k doplňování členů národního výboru ze strany nadřízeného národního

---

⁷⁰ ČAPKA, František a Jitka LUNEROVÁ. 1948: *Vítězný únor: cesta k převratu*. Brno: CPress, 2012. Zlomové okamžiky. ISBN 978-80-264-0089-9 s. 87

⁷¹ Tamtéž. s. 110

⁷² KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 77

⁷³ ČAPKA, František a Jitka LUNEROVÁ. 1948: *Vítězný únor: cesta k převratu*. Brno: CPress, 2012. Zlomové okamžiky. ISBN 978-80-264-0089-9. s. 110, 114

⁷⁴ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 77

výboru, který jmenoval členy z osob navržených akčním výborem Národní fronty.⁷⁵

22. února došlo ke sjezdu závodních rad v Průmyslovém paláci v Praze. Tento sjezd byl svolán Ústřední radou odborů, která byla pod kontrolou komunistů.⁷⁶ Na tomto sjezdu byla schválena rezoluce, která podporovala Gottwaldovo řešení krize a zároveň požadovala další znárodňování. Na tomto sjezdu došlo i ke schválení generální jednododinové stávky, která měla proběhnout 24. února.⁷⁷

Generální stávka trvala od 12 do 13 hodin, účastnilo se jí přes 2,5 milionu pracujících a jejím účelem bylo prosazení sociálních a ekonomických požadavků.⁷⁸ Komunisté ji však využili jako způsob politického nátlaku a dali jí nový a rozšířený obsah. Prostřednictvím této stávky prosazovali komunistické řešení krize, což znamenalo přijetí demisí prezidentem a zároveň jmenování Gottwaldovy vlády, jejíž složení ještě nikdo neznal.⁷⁹

25. únor je považován za poslední den vládní krize. Zároveň byl po celou dobu vlády komunistů oslavován jako den vítězství a považovali tento den za jeden ze svých nejvýznamnějších svátků.⁸⁰ V tento den se zástupci komunistů K. Gottwald, A. Zápotocký a V. Nosek sešli s prezidentem za účelem předání listiny s návrhem nové vlády.⁸¹ Tentýž den komunisté zorganizovali shromáždění na Václavském náměstí, kde mělo dojít k vyhlášení generální stávky v případě, že by prezident nepřijal návrh, který mu byl předán K. Gottwaldem.⁸² Prezident přijal K. Gottwalda odpoledne téhož dne, na této schůzce mu prezident oznámil přijetí jeho návrhů. K. Gottwald následně „komunistické vítězství“ oznámil účastníkům shromáždění na Václavském náměstí. Nová vláda měla 24 členů,

---

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž. s. 78

⁷⁷ ČAPKA, František a Jitka LUNEROVÁ. *1948: Vítězný únor: cesta k převratu*. Brno: CPress, 2012. Zlomové okamžiky. ISBN 978-80-264-0089-9. s. 114

⁷⁸ Tamtéž. s. 116

⁷⁹ VEBER, Václav. *Osudové únorové dny 1948*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Česká historie. ISBN 978-80-7106-941-6. s. 312

⁸⁰ Tamtéž. s. 326

⁸¹ ČAPKA, František a Jitka LUNEROVÁ. *1948: Vítězný únor: cesta k převratu*. Brno: CPress, 2012. Zlomové okamžiky. ISBN 978-80-264-0089-9. s. 117

⁸² KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 80

z nichž bylo 13 komunistů, 3 sociální demokraté, 2 národní socialisté, 2 lidovci, 1 slovenský demokrat a 3 bezpartijní.⁸³

I přes snahy, aby se zdálo, že politická krize byla řešena dle ústavy, byl Únor 1948 státním převratem. Za státní převrat je Únor 1948 považován z důvodu změny charakteru státu a v něm panujícímu zřízení. Komunistická strana definitivně převzala moc v zemi a prohlásila nové období, které nazývala období lidově demokratické republiky. Toto období komunistická strana chápala jako období diktatury proletariátu, ta měla potlačit názorovou opozici a byla totalitním systémem. Později se lidová demokracie měla zaměřit na budování socialismu.⁸⁴

---

⁸³ VEBER, Václav. *Osudové únorové dny 1948*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Česká historie. ISBN 978-80-7106-941-6. s. 336 - 337

⁸⁴ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 80

2. Dekrety prezidenta republiky

V dnešní době je pojem dekret definován dvěma způsoby, jedním z nich je dekret jako úřední výměr a druhým je dekret jako ustanovovací právní akt. V souvislosti s konfiskací a znárodněním majetku se ale jedná o dekret jako zákonodárný akt exilové vlády Československé republiky během 2. světové války. Šlo o období, kdy činnost Národního shromáždění Československé republiky, které bylo zákonodárným orgánem, neprobíhala z důvodu okupace Německem. Tyto dekrety byly vydávány prezidentem republiky v období od roku 1940 až do roku 1945 a měly účinnost zákona. Dekrety byly následně ratifikované Prozatímním Národním shromážděním Československé republiky, k tomu došlo prostřednictvím ústavního zákona č. 57/1946 Sb.⁸⁵ Právě ratifikace byla podle ústavního dekretu č. 11/1944 Úř. věstníku podmínkou pro zařazení prezidentských dekretů do právního řádu republiky.⁸⁶

Dekrety prezidenta republiky se také označují jako tzv. „Benešovy dekrety“. Z tohoto názvu by mohlo mylně vyplývat, že dekrety sepisoval sám prezident Beneš a zároveň je sám podepisoval a vyhlášoval. Proces vytváření dekretu však začínal již na jednotlivých exilových ministerstvech, dále byl projednáván exilovou vládou a poté co vláda dekret schválila, došlo k jeho předložení k podpisu prezidentu Benešovi.⁸⁷

Dekrety se dělí na 2 typy, na dekrety vydávané exilovou vládou v Londýně a na dekrety vydávané první poválečnou vládou až do doby ustavení Prozatímního Národního shromáždění. Tyto dekrety se lišily i v oblasti úpravy. Dekrety vydávané v exilu se týkaly především orgánů exilového státního zřízení a od roku 1944 se začaly zaměřovat i na přípravu obnovení právního řádu a státního zřízení Československa. Na osvobozeném území se dekrety vydávaly v období od 4. dubna 1945 do 28. října 1945. Tyto dekrety vycházely především z vládního programu první poválečné vlády a týkaly se zejména změn v ústavě, otázek státního občanství a majetku německé a maďarské menšiny, obnovy a reformy

---

⁸⁵ SPIRIT, Michal. *Tzv. Benešovy dekrety: předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0755-2. s. 12

⁸⁶ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8. s. 376

⁸⁷ *Radiožurnál rozhlas: Před 80 lety podepsal Edvard Beneš první z takzvaných Benešových dekretů* [online]. 2020 [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/pred-80-lety-podepsal-edvard-benes-prvni-z-takzvanych-benesovych-dekretu-8256486>

národního hospodářství a státních financí a potrestání válečných zločinců a domácích kolaborantů.⁸⁸

Prezident Beneš se snažil o maximální využití Ústavy z roku 1920 a právního řádu, který platil před Mnichovem 1938. Bylo však patrné, že v průběhu 2. světové války a v podmínkách emigrace nebude možné svolávat Národní shromáždění, bez kterého by bylo obtížné naplnit toto úsilí v legislativní oblasti.⁸⁹ Z toho důvodu došlo 15. října 1940 k vydání dekretu č. 2/1940 Úř. věstníku, o prozatímním výkonu moci zákonodárné. V tomto dekretu došlo ke stanovení, že úkony prezidenta republiky, které mu ukládá Ústava z roku 1920 a je k nim potřeba souhlasu Národního shromáždění, bude prezident vykonávat se souhlasem vlády.⁹⁰ Dále bylo stanoveno, že dekrety, kterými se mění, ruší nebo nově vydávají zákony, mají být vydávány pouze v nezbytných případech prezidentem republiky k návrhu vlády ve formě dekretů, které bude spolupodepisovat předseda vlády.⁹¹ Prezident republiky se na základě tohoto ústavního dekretu stal nositelem zákonodárné moci a zákonodárnou iniciativu měla vláda. Tato dekretální pravomoc mu náležela jen do té doby, dokud existovalo prozatímní státní zřízení a mělo se jednat jen o nezbytné případy.⁹²

2.1 Příprava a přijímání dekretů prezidenta republiky v zahraničí

Vznik dekretů se odlišoval podle toho, zda byly vydávány v zahraničí, či již na osvobozeném území republiky. V zahraničí bylo vydáno 46 dekretů v období od 21. července 1940 do března 1945. Tyto dekrety se týkaly především vedení války.⁹³

Exilová vláda disponovala zákonodárnou iniciativou dle dekretu č. 2/1940 Úř. věstníku. Z toho důvodu přípravné práce vykonávala a konkrétní návrhy předkládala jednotlivá ministerstva. Návrhy dekretů vznikaly také

---

⁸⁸ KUKLÍK, Jan. Tzv. Benešovy dekrety z právně-historické perspektivy. In: BLAIVE, Muriel a Georges MINK, ed. *Benešovy dekrety: Budoucnost Evropy a vyrovnání se s minulostí*. Praha: CeFRes, 2003, 55 - 72. ISBN 80-86569-65-9. s. 55

⁸⁹ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 61

⁹⁰ Výjimkou byl první dekret prezidenta republiky č. 1/1940 Úř. věstníku, o ustavení Státní rady jako poradního sboru prozatímního státního zřízení ČSR

⁹¹ JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 93

⁹² VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8. s. 376

⁹³ SPIRIT, Michal. Tzv. *Benešovy dekrety: předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0755-2. s. 186

v meziministerských expertních komisích. Před schválením ze strany vlády byly jednotlivé návrhy podrobeny připomínkovému řízení, které koordinovalo Předsednictvo ministerské rady. Pravidla pro přípravu a přijímání dekretů se postupně formulovaly a 28. května 1941 došlo k jejich rozeslání příslušnou směrnicí všem zúčastněným subjektům. Tato směrnice stanovila povinnost rozeslat návrh osnovy dekretu dalším ústředním úřadům prozatímního státního zřízení, Předsednictvu ministerské rady, ministerstvům a úřadům státních tajemníků za účelem jejího připomínkování. Na připomínkování návrhu měla být určena přiměřená lhůta, která neměla být kratší než 14 dní a odvíjela se od naléhavosti normy a zároveň dle obsáhlosti studia. Připomínky, které byly k návrhu vypracovány, se následně rozesílaly navrhovateli, Předsednictvu ministerské rady a ostatním ministerstvům z toho důvodu, aby se členové vlády mohli připravit na diskuzi ve vládě. Zároveň bylo rozesláno i konečné znění osnovy dekretu, které mělo být předloženo vládě ke schvalování. V případě schválení vládou došlo k předložení návrhu dekretu prezidentu republiky k podpisu.

Od roku 1944 došlo ze strany prezidenta Beneše k většímu zájmu o přípravu dekretů. Pravidelně se scházel s ministry, aby s nimi projednal politicky citlivé předlohy, a v několika případech prezident pověřil svého osobního tajemníka Eduarda Táborského za účelem podílení se na přípravě dané osnovy dekretu společně s vládou.⁹⁴

V průběhu doby byla právní úprava dekretální pravomoci prezidenta republiky doplňována. 27. října 1942 došlo k vydání ústavního dekretu č. 12/1942 Úř. věstníku, kterým se měnil ústavní dekret č. 1/1940 Úř. věstníku. Podle této nové právní úpravy měl prezident republiky povinnost si v každém případě přijímání dekretu nebo ústavního dekretu vyžádat poradní zprávu Státní rady.⁹⁵

2.2 Příprava a přijímání dekretů prezidenta republiky na osvobozeném území

Rok 1944 a 1945 se nesl v duchu přípravy obnovy Československa v londýnském exilu. Z toho důvodu v roce 1944 došlo ke změně povahy a rozsahu dekretů prezidenta republiky. Staly se nejdůležitějším nástrojem pro zajištění

---

⁹⁴ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 76, 77.

⁹⁵ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8. s. 376

obnovy Československé republiky v předmnichovských hranicích. Hlavní myšlenkou bylo především navázání československého právního řádu a struktury státních orgánů po osvobození na předmnichovský právní vývoj a na Ústavu z roku 1920. Naopak ve vztahu k politickému, sociálnímu a hospodářskému systému osvobozeného Československa mělo dojít k zásadním změnám, při kterých prezident Beneš vycházel ze základních principů, na kterých byl postaven i předmnichovský právní řád a demokratický politický systém.⁹⁶

Dekretální normotvorba na osvobozeném území odstartovala v dubnu 1945 a pokračovala až do ustavení Prozatímního Národního shromáždění, konkrétně do 27. října 1945, kdy v tomto období bylo vydáno 98 dekretů.⁹⁷ Vliv prezidenta Edvarda Beneše a kanceláře prezidenta republiky na přípravu dekretů se postupně zmenšoval a začal narůstat vliv politických stran Národní fronty, ministerstev a vlády. Výchozím bodem pro řadu dekretů byl Košický vládní program.⁹⁸

Dekrety vydávané na osvobozeném území byly různorodého charakteru. Jednalo se o oblast úpravy od dekretů retribučních, dekretů o změnách v Ústavě z roku 1920, dekretů o zajištění obnovy a následných proměn v oblasti národního hospodářství a státních financí, vzniku a fungování vysokých škol či norem týkajících se soudní soustavy až především po dekrety znárodňovací a dekrety, které byly zaměřeny na osud německé a maďarské menšiny v Československu.⁹⁹

Určité dekrety platily pouze na území českých zemí a jejich platnost na Slovensku upravila SNR svým nařízením č. 30/1945 Sb. n. SNR o zákonodárné moci na Slovensku z 21. dubna 1945. Dle tohoto nařízení byla SNR nositelem zákonodárné moci na Slovensku, kde ji vykonávala ve shodě s prezidentem a českou vládou. Výjimku tvořily záležitosti celostátní povahy, kdy v těchto případech vykonával zákonodárnou moc prezident republiky prostřednictvím dekretů po dohodě se SNR. Tato shoda se SNR vyplývala i z výslovné formulace v preambuli dekretu: „*K návrhu vlády a po dohodě*

---

⁹⁶ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 109

⁹⁷ SPIRIT, Michal. *Tzv. Benešovy dekrety: předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0755-2. s. 187

⁹⁸ DEJMEK, Jindřich, Jan NĚMEČEK a Jan KUKLÍK. *Kauza: tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti : (tři české hlasy v diskusi)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-7286-001-1. s. 46

⁹⁹ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 251

se Slovenskou národní radou“. Prezidentské dekrety byly publikovány ve Sbírce zákonů a nařízení republiky Československé, která vznikla na základě dekretu č. 19/1945 Sb. Zároveň však byla respektována zvláštní publikace předpisů, Sbírka nařízení SNR, která byla platná pouze pro území Slovenska.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 14

3. Konfiskace majetku 1945 – 1948

Právní úpravu pro zásahy do majetkových poměrů osob německé a maďarské národnosti po druhé světové válce představovaly dekrety prezidenta republiky. Tyto dekrety se vztahovaly i na další osoby, které byly označeny za „zrádce a kolaboranty“ nebo za „osoby státně nespolehlivé“. Ve vztahu ke konfiskaci majetku byly vydány především tyto dekrety, a to dekret č. 5/1945 Sb., z 19. května 1945, o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, dekret č. 12/1945 Sb., z 21. června 1945, o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národu, dekret č. 28/1945 Sb., z 20. července 1945, o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci a dekret č. 108/1945 Sb., z 25. října 1945, o konfiskaci nepřátelského majetku a o Fondech národní obnovy.¹⁰¹

3.1 Dekret č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů

Tento dekret prezidenta republiky se dá považovat za jakýsi předstupeň konfiskace jako takové a obsahoval dvě oblasti úpravy. Vycházel především z mezispojenecké deklarace o vyvlastňování na územích obsazených nebo kontrolovaných nepřítelem, která byla uzavřena již 5. ledna 1943. V této deklaraci si spojenci vyhradili právo na rozhodování o platnosti majetkoprávních převodů a nakládání s majetkem na okupovaných územích nebo území kontrolovaných nepřítelem.¹⁰² Původně měl mít tento dekret celostátní platnost, Slovenská národní rada však k němu nedala souhlas a oblast národní správy upravila pro území Slovenska ještě před vydáním dekretu č. 5/1945 Sb. prostřednictvím nařízení č. 50/1945 Zb. nar. SNR o národní správě.¹⁰³

---

¹⁰¹ Tamtéž. s. 19

¹⁰² KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 296

¹⁰³ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 20

První oblast právní úpravy se zaměřuje na majetkoprávní převody a majetkoprávní jednání. V § 1 tohoto dekretu bylo stanoveno: „*jakékoliv majetkové převody a jakékoliv majetkoprávní jednání, ať se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické perzekuce*“.¹⁰⁴ Z tohoto ustanovení dekretu vyplývá, že se stal základem pro restituci majetku.¹⁰⁵ Konečná úprava povalečných restitucí měla být provedena zvláštním dekretem prezidenta republiky o uplatnění nároků z neplatnosti majetkových převodů a majetkových jednání z doby nesvobody. Tento zvláštní dekret však nebyl přijat a 16. května 1946 byl vydán zákon č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetků vcházejících.¹⁰⁶ Tento zákon zavedl v § 1 výjimku z neplatnosti pro případy, kdy majetek přešel na osobu státně spolehlivou a bylo prokázáno, že k majetkovému převodu došlo za přiměřenou úplatu z podnětu původního vlastníka nebo v převážném jeho zájmu. Dále došlo v § 2 k rozšíření neplatnosti i na majetkové převody provedené po 29. září 1938 na základě neplatného právního předpisu, úředního výroku, který má základ v takovém předpisu či jinak výrokem soudním nebo úředním, který bude zrušen nebo změněn jako výrok z doby nesvobody.¹⁰⁷

3.1.1 Národní správa

Druhou oblastí právní úpravy tohoto dekretu je tzv. národní správa. Účelem národní správy bylo znovuoživení či zajištění pokračování v řádném, nerušeném a plynulém chodu výroby a hospodářského života ve veřejném zájmu do té doby, než bude tato problematika vyřešena právní úpravou.¹⁰⁸ Podle § 2 se pod národní správu dával: „*majetek osob státně nespolehlivých na území Československé republiky*“. Ta představovala pouze omezení výkonu vlastnických práv a dle § 3 tohoto dekretu se zaváděla „*do všech podniků (závodů) i do všech*

---

¹⁰⁴ JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 216

¹⁰⁵ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 19

¹⁰⁶ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 297

¹⁰⁷ Zákon č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vcházejících.

¹⁰⁸ NEŠPOR, Zdeněk. *Národní správa průmyslových a řemeslných podniků*. Praha: Orbis, 1946. s. 27

*majetkových podstat, kde toho vyžaduje plynulý chod výroby a hospodářského života, zejména v závodech, podnicích a majetkových podstatách opuštěných nebo takových, které jsou v držbě, správě, nájmu nebo pachtu osob státně nespolehlivých“.*¹⁰⁹ Oproti důvodům zavedení národní správy podle § 2, jež jsou politické, jsou důvody v § 3 pouze národohospodářské a není zde stanovena státní spolehlivost vlastníka. Z tohoto důvodu bylo možné využít národní správu jen na majetek státně spolehlivého vlastníka.¹¹⁰ Institut národní správy byl zaveden k zajištění majetku. Po zajištění takového majetku mělo dojít k provedení konfiskace nebo znárodnění. Národní správa podle ustanovení § 3 měla charakter tzv. nucené správy v případech, kde to hospodářský život vyžadoval a kde nestačilo jmenování stálého dozorčího orgánu podle dekretu č. 109/1945 Sb., o řízení výrobě.¹¹¹

Z § 3 vyplývá, že důvodem pro zavedení národní správy je skutečnost, jež vyžaduje plynulý chod výroby a hospodářského života. Tento fakt, s výjimkou opuštěných majetkových podstat, tkvěl podle nálezu Nejvyššího správního soudu č. 433/1945 v osobě majitele, kdy ohrožení výroby či hospodářského života mělo příčinnou souvislost s jeho osobou. Jedním z možných důvodů pro zavedení národní správy byl odpor zaměstnanců ve smyslu, kdy zaměstnancům stačilo prohlásit, že nebudou s majitelem pracovat z důvodu jeho asociálnosti nebo že zahájí stávkou. Později však Nejvyšší správní soud konstatoval ve svém nálezu č. 433/1945, že takový důvod pro zavedení národní správy není dostačující a musí být zjištěny skutečné důvody, které dají možnost posoudit, zda je ohrožena plynulost výroby či hospodářského života. Mezi možné důvody pro odpor zaměstnanců patří například špatné ekonomické vedení majitelem nebo nízká mravní hodnota majitele. Zde se může jednat o případy, kdy majitel poškozoval stát na daních. Dalším důvodem byla asociální povaha majitele, která znemožňovala jednání s lidmi. Dále mohla být národní správa zavedena z důvodu odsouzení majitele podle dekretu č. 138/1945 Sb., o trestání provinění proti národní cti. Existovaly důvody k zavedení národní správy, které spočívaly také v pasivním chování majitele. Jednalo se zejména o závody, podniky či majetkové

---

¹⁰⁹ JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 216

¹¹⁰ NEŠPOR, Zdeněk. *Nové předpisy o národní správě zavedené se zřetelem na znárodnění podniků průmyslových, stavebních, grafických a velkoobchodních*. Praha: Tiskové podniky Ústředního svazu čs. průmyslu, 1948. s. 30

¹¹¹ Tamtéž. s. 31

podstaty, které byly opuštěné. V těchto případech není potřeba zjišťovat, zda je ohrožena plynulost výroby nebo hospodářského života a k zavedení národní správy postačí samotný fakt, že je věc opuštěna. Tyto případy se týkaly především osob s cizí státní příslušností či emigrantů, kteří se dostali do určitého vlivu osob státně nespolehlivých. V zásadě šlo o fyzické osoby, které musely svůj majetek opustit a o právnické osoby, kde statutární orgány byly tvořeny Čechy, kteří byli vyměněni Němci.¹¹²

V § 4 tohoto dekretu bylo definováno, kdo je považován za státně nespolehlivou osobu. Jednou skupinou byly osoby německé a maďarské národnosti. Bližší úpravu toho, které osoby za ně byly považovány, obsahoval § 6. Jednalo se o všechny osoby, které se při sčítání lidu od roku 1929 přihlásily k německé nebo maďarské národnosti či se staly členy národních skupin a útvarů nebo politických stran, které sdružovaly osoby německé a maďarské národnosti. Druhá skupina měla mnohem širší vymezení. Jednalo se například o osoby, které vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky nebo o osoby, které k takovým činům podněcovaly a podporovaly německé a maďarské okupanty. Za takové osoby byli podle dekretu považováni například členové Vlajky¹¹³, vedoucí funkcionáři Spolku pro spolupráci s Němci, Hlinkovy slovenské ľudové strany či Hlinkovy gardy a dalších nacistických a fašistických organizací. Za státně nespolehlivé právnické osoby byly dle § 5 označovány takové právnické osoby, jejichž činnost úmyslně sloužila k vedení války nebo k fašistickým a nacistickým účelům.¹¹⁴

Při národní správě byla státem do podniku dosazena fyzická osoba za účelem vedení a řízení daného podniku z pozice národního správce, který k němu ale nenabýval žádná vlastnická práva. Funkce národního správce byla funkcí veřejnou a byla upravena v § 16. Mohlo se jednat pouze o osobu s odbornými a praktickými znalostmi, mravně bezúhonnou a osobu, která byla

---

¹¹² Tamtéž. s. 31 - 35

¹¹³ Jednalo se o československou fašistickou organizaci, celým názvem Český národně socialistický tábor – Vlajka.

¹¹⁴ JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 216 - 217

státně spolehlivá. Národní správce musel před nástupem do své funkce složit slib, že funkci bude vykonávat svědomitě s péčí řádného hospodáře.¹¹⁵

K zavedení národní správy byly podle § 7 příslušné národní výbory. Jejich věcná příslušnost se rozlišovala podle několika kritérií, podle druhu podniku, počtu zaměstnanců, výměry pozemku či hodnoty majetku. Dále v případech kde v obcích nebo okresech místo národního výboru byla zavedena správní komise, spadalo zavedení národní správy do její příslušnosti. Výjimkou byly podniky, které měly celostátní působnost. V těchto případech zavádělo národní správu příslušné ministerstvo. Dle § 9 existovala ještě jedna možnost zavedení národní správy. Jednalo se o případy, kdy hrozilo nebezpečí z prodlení. K zavedení národní správy byl v těchto situacích příslušný okresní národní výbor, a to bez ohledu na jeho řádnou příslušnost. Tento typ národní správy byl označován jako zatímní národní správa a existovala do té doby, dokud nebyla zavedena řádná národní správa příslušným národním výborem.

Kdy docházelo k ukončení národní správy, bylo ustanoveno v § 11: „*Národní správa budiž zrušena, jakmile pominou důvody, pro které byla zavedena. Zruší ji orgán, který ji zavedl*“.¹¹⁶ Národní správa byla zavedena z důvodu veřejného zájmu. Z ustanovení § 11 vyplývá, že pokud zanikne veřejný zájem, zanikne i národní správa. Veřejným zájmem v tomto případě bylo zestátnění majetku či nabytí majetku státně spolehlivou osobou.¹¹⁷ Důvody pro zrušení národní správy, která byla zavedena dle § 3, jsou odlišné od národní správy podle § 2. Zde došlo ke zrušení národní správy, pokud došlo k napravení poměrů a bylo zajištěno, že se již nebudou opakovat.¹¹⁸

Potvrzením faktu, že národní správa byla jen předstupněm zestátnění, bylo i jmenování 24 národních správ u významných českých průmyslových podniků ministrem průmyslu Bohumilem Laušmanem. Jednalo se o Škodovy závody, firmu Baťa, ČKD¹¹⁹, Vítkovické horní a hutní těžířstvo nebo huti Poldi.

---

¹¹⁵ Tamtéž. s. 219 - 220

¹¹⁶ Tamtéž. s. 218

¹¹⁷ KNAPP, Viktor. *Národní správa a vrácení majetku z národní správy: Dekret prezidenta republiky ze dne 19. května 1945*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1946. s. 46

¹¹⁸ NEŠPOR, Zdeněk. *Nové předpisy o národní správě zavedené se zřetelem na znárodnění podniků průmyslových, stavebních, grafických a velkoobchodních*. Praha: Tiskové podniky Ústředního svazu čs. průmyslu, 1948. s. 131

¹¹⁹ Českomoravská-Kolben-Daněk. Jednalo se o jeden z nejvýznamnějších strojírenských československých podniků.

Podle ministra národní správy v takovýchto podnicích znamenaly „konec soukromo-kapitalistického chaotického hospodaření v oboru průmyslové výroby“.¹²⁰

Celkový počet průmyslových podniků, do kterých byla zavedena národní správa, činil k 30. září 1945, podle zprávy ministra průmyslu, 9 302 podniků.¹²¹

3.2 Dekret č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa

„Vycházejíc vstříc volání českých a slovenských rolníků a bezzemků po důsledném provedení nové pozemkové reformy a vedena snahou především jednou provždy vyrvati českou a slovenskou půdu z rukou cizácké německo-maďarské šlechty, jakož i z rukou zrádců národa a dáti ji do rukou českého a slovenského rolnictva a bezzemků, vítá vláda konfiskaci půdy nepřátel a zrádců.“¹²²

Již v této kapitole Košického vládního programu byl patrný předpoklad pro pozemkovou reformu. Tento dekret byl prvním z dekretů, které vznikly již pro úplné odnětí vlastnického práva státně nespolehlivých osob, německých právnických osob a příslušníků německé a maďarské menšiny. Dekret č. 12/1945 Sb. ze dne 21. června 1945 platil jen v českých zemích.¹²³

Při jednání o znění dekretu patřilo mezi nejvýznamnější problémy vymezení okruhu osob, na které se měl dekret vztahovat. V první řadě upozorňoval ministr vnitra Václav Nosek na provázanost problematiky, kterou měl dekret upravovat s problematikou odsunu či zajištění nepřátelského majetku. Dále se jednalo například o otázku osob německé a maďarské národnosti, kdy se diskutovalo o tom, zda je vhodné pro posouzení národnosti využít výsledky sčítání lidu z první republiky. V rámci osob státně nespolehlivých byl vznesen i návrh ze strany ministra Adolfa Procházky, aby v této kategorii osob

---

¹²⁰ KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 20. století. ISBN 978-80-87284-12-4. s. 148

¹²¹ HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Boj o průmyslové konfiskáty v Československu v letech 1945 - 1948*. Praha: Práce, 1983. s. 32

¹²² *Košický vládní program: program nové čs. vlády Národní fronty Čechů a Slováků*. Praha: Svoboda, 1984. Čl. 11. s. 26

¹²³ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 303 - 304

bylo nejdříve vydáno soudní rozhodnutí a poté následovalo administrativní rozhodnutí o konfiskaci. Dokonce došlo i k diskuzi, zda nenahradit kritérium „národnosti“ kritériem „státní příslušnosti“. Připravovaný dekret byl kritizován i z jiných důvodů. Ze strany ministra financí Vavra Šrobára došlo ke kritice nízké výše plateb za přidělovaný zemědělský majetek. Proti znění dekretu se postavil především proto, že ministerstvo financí plánovalo použít konfiskaci německého majetku pro krytí válečných ztrát. S vládním návrhem dekretu nesouhlasil ani sám prezident Beneš. Připomínky měl k výši náhrad za přidělený zemědělský majetek a také navrhoval zaměnění pojmu „konfiskace“ za pojem „vyvlastnění“.¹²⁴ Tento návrh vznesl v návaznosti na aide mémoire¹²⁵, ve kterém v Londýně exilová vláda předložila 24. srpna 1944 svou představu o osudu majetku osob, které byly zařazeny do transferu. Z toho důvodu požadoval provázání konfiskací s reparacemi u osob německé a maďarské národnosti, které by získaly odškodnění z německých reparací.¹²⁶ Z těchto důvodů se návrh dekretu vrátil zpět k projednání vládou, přesto však zůstal téměř ve stejném znění především z důvodu negativního postoje ke změnám ze strany komunistických ministrů zemědělství a informací. Změna nastala jen v možnosti vměšování se do provádění dekretu ze strany ministerstva financí a ve vyplácení náhrad za zemědělský majetek německým antifašistům a vymezení kategorie osob, které se aktivně zúčastnili boje za zachování celistvosti a osvobození Československé republiky, na které se následně dekret neaplikoval. K podpisu dekretu prezidentem nakonec došlo 21. června 1945.¹²⁷

První část dekretu č. 12/1945 Sb. pojednávala o tom, komu a jaký majetek se konfiskoval a kdo tento zkonfiskovaný zemědělský majetek spravoval. Druhá část byla zaměřena již na přidělování tohoto majetku. § 1 ustanovoval okamžitou konfiskaci bez náhrady, která se týkala zemědělského majetku, který byl ve vlastnictví všech osob německé a maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost, zrádců a nepřátel republiky jakékoliv národnosti či státní příslušnosti, akciových a jiných společností a korporací, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.

---

¹²⁴ Tamtéž. s. 306

¹²⁵ Stručný záznam jednání v diplomatickém styku.

¹²⁶ HORÁK, Ondřej. Konfiskační dekrety prezidenta republiky. Spor o jejich interpretaci jako výraz kontinuity a diskontinuity. *Časopis pro právní vědu a praxi*. [Online]. 2013, č. 2.5, s. 275-282. [cit. 2020-12-17]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5744>

¹²⁷ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 306 - 307

Z tohoto ustanovení existovala výjimka pro osoby německé a maďarské národnosti, které se aktivně zúčastnily boje za zachování celistvosti a osvobození Československé republiky. § 2 obsahoval definici, jež vymezovala, kdo je pro účely tohoto dekretu považován za osobu německé nebo maďarské národnosti, podle které národnost osob byla posuzována stejně jako ve smyslu již zmíněného dekretu č. 5/1945 Sb.¹²⁸ Osoby, na které se v určitém místě konfiskace vztahovala, byly označeny ve veřejné vyhlášce okresních národních výborů. Ta se vyvěšovala na úřední desce příslušných místních národních výborů, do jejichž obvodu konfiskovaný majetek náležel. V případech, kdy osoba splňovala podmínku pro výjimku z konfiskace, bylo potřeba pro její uplatnění podání žádosti do 15 dnů ode dne vyvěšení konfiskační vyhlášky. O žádosti rozhodoval okresní národní výbor na návrh příslušné rolnické komise. Pokud existovaly o žádosti pochybnosti, předložil okresní národní výbor případ zemskému národnímu výboru, který případ se svým vyjádřením postoupil ke konečnému rozhodnutí ministerstvu zemědělství, které rozhodovalo ve shodě s ministerstvem vnitra. Celý tento postup byl zároveň podroben kontrole správním soudnictvím.¹²⁹ Dále § 3 definoval kdo je považován za zrádce a nepřítele Československé republiky. Jednalo se o osoby, které kolektivně či individuálně vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky a dále osoby, které k takové činnosti podněcovaly jiné osoby a záměrně a aktivně podporovaly německé a maďarské okupanty.¹³⁰

Dle § 4 byla pro účely tohoto dekretu za zemědělský majetek považována zemědělská a lesní půda a k ní patřící budovy a zařízení, závody zemědělského průmyslu, které sloužily vlastnímu zemědělskému a lesnímu hospodářství včetně movitého příslušenství (živý a mrtvý inventář) a všechna práva, která jsou spojena s držbou zkonfiskovaného majetku nebo jeho části. Za zemědělský majetek byly pro účely dekretu považovány také rybníky. Naopak se za něj nepovažovaly obytné domy a vily se zahradou o výměře do 1000 m².¹³¹

---

¹²⁸ JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 276

¹²⁹ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 308

¹³⁰ JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 276

¹³¹ Tamtéž. s. 277

Konfiskovaný zemědělský majetek měl být dle § 6 spravován Národním pozemkovým fondem (Fond) při ministerstvu zemědělství do té doby, než dojde k jeho přidělení. Statut Národního pozemkového fondu byl upraven zvláštním nařízením vlády č. 70/1945 Sb. z 3. září 1945. V tomto nařízení vlády bylo stanoveno, že mezi pravomoci Fondu náleží především spravovat zkonfiskovaný zemědělský majetek, společně s místně příslušnými národními výbory a s Jednotným svazem českých zemědělců pečovat o to, aby na přiděleném majetku přidělci hospodařili řádně a osobně, provádět kontrolu tohoto hospodaření, provádět knihovní pořádek u nemovitostí, které budou přiděleny novým nabyvatelům, spravovat zkonfiskovaný zemědělský majetek, který přezval stát¹³² a další. Na činnost Fondu dohlíželo ministerstvo zemědělství a jeho činnost podléhala dozoru Nejvyššího účetního kontrolního úřadu dle zákona č. 175/1919 Sb., o zřízení a působnosti Nejvyššího účetního kontrolního úřadu.¹³³ Fungování Národního zemědělského fondu a jeho poboček bylo ukončeno v roce 1950 zákonem č. 98/1950 Sb., o zrušení Národního pozemkového fondu při ministerstvu zemědělství a fondů pozemkových reforem a o sloučení jejich jmění.

V druhé části dekretu a § 7 již bylo stanoveno, jakým osobám se zkonfiskovaný zemědělský majetek bude přidělovat. Jednalo se o deputátníky¹³⁴ a zemědělské dělníky, kterým bylo přiděleno až 8 ha orné půdy či až 12 ha půdy zemědělské, vzhledem k její bonitě. Dále byl majetek přidělován ve stejném rozsahu malozemědělcům¹³⁵ včetně jejich již vlastněného pozemkového majetku. Přidělovalo se také mnohočlenným zemědělským rodinám¹³⁶ ve výměře, která doplňovala již vlastněný pozemkový majetek rodiny až 10 ha orné nebo až 13 ha zemědělské půdy, dále také obcím a okresům na veřejné účely, stavebním, zemědělským a jiným družstvům či dělníkům, veřejným a soukromým zaměstnancům a maloživnostníkům za účelem stavby vlastního domu či zřízení zahrady ve výměře maximálně 0,5 ha. Pro přiděl konfiskovaného zemědělského majetku byly upřednostňovány osoby, které se vyznamenaly a zasloužily v národněosvobozené boji, pokud své

---

¹³² Souvislé lesní plochy ve výměře nad 50 ha.

¹³³ Vládní nařízení č. 70/1945 Sb., kterým se vydává statut Národního pozemkového fondu při ministerstvu zemědělství.

¹³⁴ Jednalo se o zaměstnance na zemědělském majetku, u kterého část platu tvořily naturální požitky jako byt, obilí či šaty. A to včetně jeho rodinných příslušníků a příbuzných v linii přímé.

¹³⁵ Pachtýř zemědělského majetku do 13 ha nebo osoba, která se věnovala zahradničení, ovocnářství, pěstování léčivých a ušlechtilých rostlin, včelařství, drůbežnictví či drobnému mlynářství.

¹³⁶ Rodina s více než 5 příslušníky.

přednostní právo patřičně prokázaly.¹³⁷ Pro přidělování půdy bylo rozhodující, zda se jednalo o osobu státně spolehlivou či nespolehlivou. Půda byla poté přidělována za náhradu, jejíž výše byla stanovena v závislosti na výnosnosti či bonitě půdy. Minimální hranice náhrady byla stanovena na částku ve výši jedné průměrné roční úrody na této přidělované půdě a maximální hranice jako dvojnásobek průměrné roční úrody. Oblast přidělování měl více upravit až dekret, který byl vydán právě v návaznosti na tento dekret č. 12/1945 Sb. Jednalo se o dekret č. 28/1945 Sb., o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci.¹³⁸

V průběhu let 1945 – 1947 došlo v souhrnu ke konfiskaci majetku o rozloze skoro 1 400 000 ha zemědělské půdy a 1 000 000 ha půdy lesní. Zejména v pohraničí došlo k osídlení 150 000 uchazečů o půdu a bylo jim celkem přiděleno 1 200 000 ha půdy. Osídlení probíhalo v určitých oblastech různě. Osídlení úrodných a atraktivních oblastí proběhlo poměrně úspěšně, na rozdíl od horských a podhorských oblastí, které zůstaly po odchodu Němců opuštěny.¹³⁹

3.2.1 Slovenská právní úprava konfiskace

Na území Slovenska byla problematika konfiskace upravena dříve, než byl vydán dekret č. 12/1945 Sb., a to formou nařízení SNR č. 4/1945 Sb. n. SNR, o konfiskování a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel slovenského národa z 27. února 1945. Toto nařízení následně bylo novelizováno nařízením SNR č. 104/1945 Sb. n. SNR ze dne 23. srpna 1945 se zpětnou účinností k 1. březnu 1945. Novelizací došlo k rozšíření okruhu osob, kterých se konfiskace dotýkala. Jednalo se o právnické osoby a o osoby státně nespolehlivé. Dle slovenské úpravy docházelo konfiskací k vyvlastnění s okamžitou platností a bez náhrady. Slovenská úprava konfiskace byla v určitých ohledech odlišná od české úpravy. Na území Slovenska nařízení rozlišovalo u Maďarů osoby, které měly před 1. listopadem 1938 československé občanství, těmto osobám se konfiskoval jen majetek, který převyšoval 50 ha. Druhou skupinou byly osoby, které československé občanství neměly a na území Slovenska přišly jako součást okupační správy. Těmto osobám se podle nařízení

¹³⁷ JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 278

¹³⁸ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 309

¹³⁹ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 23

konfiskoval veškerý majetek. Ve vztahu k osobám německé národnosti existovala možnost vyvinění v případě prokázání „aktivní účasti v protifašistickém odboji“, v těchto případech bylo od konfiskace upuštěno. Zkonfiskovaný zemědělský majetek byl pod správou Slovenského zemědělského fondu. Takový majetek se následně jako součást pozemkové reformy přiděloval deputátníkům¹⁴⁰, zemědělským dělníkům a maloročníkům. U orné půdy činila výměra 8 ha a u zemědělské půdy 12 ha. Při přidělování majetku měly přednostní právo osoby, které se zúčastnily „národně osvobozovacího boje“.¹⁴¹

3.3 Dekret č. 28/1945 Sb., o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci

Tento dekret navazoval na předchozí dekret č. 12/1945 Sb. a byl koncipován jako prováděcí předpis pro tu část dekretu, která se týkala přidělu konfiskované půdy. V § 2 tohoto dekretu došlo k rozšíření okruhu osob, kterým měla být půda přidělena. Jednalo se o dělníky, veřejné a soukromé zaměstnance, maloživnostníky a sociálně slabší příslušníky svobodných povolání za účelem postavení vlastního domu nebo zřízení zahrady až do výměry 0,5 ha. I v tomto dekretu byly zvýhodňovány osoby, které se účastnily tzv. národně osvobozovacího boje, kdy dle § 3 jim náleželo přednostní právo na přiděl půdy. Šlo především o vojáky, účastníky odboje, partyzány, politické vězně nebo rolníky poškozené válkou¹⁴². Dále byl v tomto dekretu upraven detailněji průběh přidělového řízení včetně splatnosti úhrady a zápisu převodu vlastnictví do pozemkových knih.¹⁴³

Dle úpravy tohoto dekretu oprávněné osoby mohly podat žádost o přiděl u místní rolnické komise k příslušné okresní rolnické komisi. Tyto žádosti byly následně přezkoumávány okresními rolnickými komisemi a poté byly postoupeny zemskému národnímu výboru, který žádosti předložil ministerstvu zemědělství společně se svým dobrozdáním. Po přidělení půdy byl přidělce povinen se držby ujmout dne, který byl stanoven v rozhodnutí o přidělu. Tento den byl zároveň dnem, kdy přidělená půda přešla do vlastnictví přidělce. Za přidělenou půdu se

---

¹⁴⁰ Viz. pozn. 133

¹⁴¹ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 303 - 304

¹⁴² Osoby z obcí, které byly vysídleny za války Němci.

¹⁴³ ¹⁴³ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 310

poskytovala úhrada, jejíž výše se odvíjela dle výnosu, polohy, odlehlosti či stavu obdělávané půdy. Takto určená úhrada mohla být zaplacená několika způsoby. Prvním z nich bylo jednorázové zaplacení úhrady nejpozději do 12 měsíců od převzetí držby přídělu, a to buď penězi, nebo v naturáliích. Druhým způsobem byla úhrada ve formě splátek v penězích či naturáliích. V určitých případech ze sociálních důvodů mohl Národní pozemkový fond po provedení šetření za účasti příslušných národních výborů a rolnických komisí prominout přidělici úhradu a daný zemědělský majetek přidělit bezplatně. Bezplatný příděl se týkal především osob, které měly přednostní právo na příděl půdy. V případě krajů, kde nedošlo k přidělení půdy, zůstala tato zabraná půda ve správě Národního pozemkového fondu pro potřeby vnitřního osídlení.¹⁴⁴

3.4 Dekret č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy

Dekret č. 108/1945 Sb. z 25. října 1945 svým obsahem představoval jeden z nejdůležitějších dekretů o konfiskaci. Znění dekretu bylo připravováno již v Londýně a následně odloženo až na dobu po osvobození republiky. Nová osnova dekretu byla projednána vládou a schválena 27. července 1945. Tato osnova byla připravována v dohodě se SNR a dekret měl mít celostátní platnost. I přestože byl dekret podepsán předsedou vlády, ministry a prezidentem republiky, nedošlo k jeho publikaci ve Sbírce zákonů. Ministr průmyslu B. Laušman totiž požadoval dodatečné úpravy. Úpravy se měly týkat především toho, aby byl dekret upraven do takové podoby, aby byl v souladu se znárodnovacími dekrety, které se připravovaly. Vedle připomínek ministra Laušmana se objevily i další pozměňovací návrhy. Z tohoto důvodu vláda odvolala své usnesení o schválení dekretu a požádala prezidenta republiky o odvolání jeho podpisu. 24. října 1945 bylo připravené opravené znění dekretu, které již zahrnovalo i Fondy národní obnovy.¹⁴⁵

Tímto dekretem došlo ke konfiskaci ve prospěch Československé republiky movitého a nemovitého majetku včetně majetkových práv,¹⁴⁶ pokud se již tak nestalo. Jednalo se o konfiskaci bez náhrady a podléhal jí majetek, který

---

¹⁴⁴ JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 331 – 334.

¹⁴⁵ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 313 – 315.

¹⁴⁶ Pohledávky, cenné papíry, vklady, nehmotná práva apod.

byl ke dni faktického ukončení německé a maďarské okupace nebo ke dni 30. října 1945, kdy dekret nabyl účinnosti, ve vlastnictví osob, které byly vymezeny v § 1 tohoto dekretu. Den, který byl považován za faktické ukončení okupace, byl v různých částech republiky odlišný. Dle příručky Ministerstva vnitra pro národní výbory se pro území Čech za tento den považoval 5. květen 1945. Naopak v některých moravských krajích, a především na území Slovenska vzhledem k postupu národního odboje bylo toto datum dřívější. Dané datum skončení okupace měl každý okresní národní výbor jistě znát. V praxi poté docházelo k situacím, kdy majetek, který byl ve vlastnictví osoby, na jejíž majetek se dekret vztahoval a byl touto osobou neoprávněně prodán před 30. říjnem 1945, byl i přesto zkonfiskován bez ohledu na nového vlastníka.¹⁴⁷ Ve znění dekretu bylo sice stanoveno, že o splnění podmínkách pro konfiskaci rozhodoval okresní národní výbor, ale právním důvodem konfiskace byl již samotný dekret, a tak docházelo ke konfiskaci ex lege.¹⁴⁸

Dekret rozlišoval 3 kategorie subjektů, jejichž majetek podléhal konfiskaci. První kategorií byl majetek právnických osob německé říše, Maďarského království, veřejnoprávních korporací, NSDAP, maďarských politických stran a dalších německých a maďarských právnických osob včetně majetkových fondů. Druhou kategorií byl majetek fyzických osob německé nebo maďarské národnosti. Výjimku měly ty osoby, které prokázaly, že zachovaly věrnost Československé republice a nikdy se neprovinily vůči českému a slovenskému národu. Zvláštní a zároveň mírnější postup se uplatňoval ve vztahu k osobám židovského původu, vůči kterým národní výbory měly postupovat dle výnosu ministerstva vnitra ze dne 13. září 1946 č. Z/S-3559/89-17/9-46, který se týkal rozhodování o zachování československého státního občanství osobám německé nebo maďarské národnosti, které byly v době okupace považovány za osoby židovského původu. Poslední kategorií byl majetek fyzických osob, které vyvíjely činnost, jež směřovala proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky a dalších osob dle § 18 dekretu č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, jinak také označovaný jako velký retribuční dekret.

---

¹⁴⁷ PALEČKOVÁ, Drahomíra. *Konfiskace nepřátelského majetku podle dekretu presidenta republiky ze dne 25. října 1945 čís. 108 Sb.* Praha: Nákladem a tiskem Státní tiskárny, 1946. s. 33.

¹⁴⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. II. ÚS 317/96.

Nepřátelského majetku se dotknul také dekret č. 81/1945 Sb., o některých opatřeních v oboru spolkovém. Tímto dekretem došlo k rozpuštění německých a maďarských spolků a spolků domácích, které sloužily nacistickým a fašistickým účelům a jejich majetek byl zajištěn jako nepřátelský.

V § 2 tohoto dekretu byly stanoveny určité výjimky z konfiskace a zároveň upravena možnost poskytnutí náhrady za konfiskovaný majetek. Z konfiskace byl vyňatý majetek, který sloužil k uspokojení životních potřeb či k osobnímu výkonu zaměstnání těchto osob a členů jejich rodiny. Dále konfiskaci nepodléhal majetek, který po 29. září 1938 pozbyly pod tlakem okupace nebo z důvodu národní, rasové či politické perzekuce osoby, které nespadají do kategorií osob uvedených v § 1 tohoto dekretu. Náhrada za zkonfiskovaný majetek se týkala osob, které byly spoluvlastníky konfiskovaného majetku a zároveň nespadají do žádné ze 3 výše zmíněných kategorií. Stejně podmínky se týkaly náhrad i pro podílníky nebo akcionáře u konfiskovaného majetku právnických osob.

Dále dekret upravoval i samotný průběh konfiskace. Hlášení o majetku, o kterém se předpokládalo, že se na něj konfiskace vztahuje, sepisovali příslušní referenti, kteří byli jmenováni místními národními výbory. K hlášení muselo být připojeno jeho krátké odůvodnění a zároveň označení důkazních prostředků a případně i svědků. K podávání hlášení byli vyzýváni také místní občané prostřednictvím veřejné vyhlášky místního národního výboru. V prvním stupni zpravidla rozhodovaly o splnění podmínek konfiskace okresní národní výbory s možností převzetí rozhodování ze strany zemského národního výboru. Na území Slovenska v prvním stupni rozhodoval příslušný výbor SRN. Proti takovému rozhodnutí bylo možné se odvolat k zemskému národnímu výboru či příslušnému orgánu SRN. V případech, kdy v prvním stupni rozhodoval zemský národní výbor, bylo možné se odvolat k ministrovi vnitra. Zároveň bylo také možné podat stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu. Konfiskační výměr měl povahu deklaratorního aktu a převážně byl pouze vyhlášován veřejnou vyhláškou bez doručení osobě, které se týkal. V případech, kdy se konfiskační výměr týkal Čechů nebo Slováků a jejich pobyt byl znám, bylo nutné jej doručit. Konfiskace se vyznačovala ve veřejných knihách a rejstřících.¹⁴⁹

---

¹⁴⁹ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 316 - 319

Stejně jako byl dekretem č. 12/1945 Sb. zřízen Národní pozemkový fond, byly zřízeny tímto dekretem Fondy národní obnovy za účelem spravování konfiskovaného majetku. Ty měly zajistit, že daný majetek bude opatrován ve prospěch státu. Fondy spolupracovaly s národními výbory a s osidlovacími úřady, u nichž byly zřízeny. Působnost Fondů byla upravena vládním nařízením č. 45/1946 Sb., kterým došlo k vydání statutu a jednacího řádu Fondů národní obnovy. V čele Fondů stál předseda jmenovaný vládou. Do jejich působnosti spadalo především zjištění veškerého majetku a jeho soupis. Dále zajišťovaly také vypořádání závazků, které vázly na konfiskovaném majetku a následně i jeho přidělování. Osidlovací úřady vypracovávaly společně s Hospodářskou radou rámcové plány, kterými se stanovilo, jaký konfiskovaný majetek má být v jednotlivých místech přidělen a jakým způsobem má být naloženo s majetkem zbývajícím. Současně byla uložena osidlovacím úřadům povinnost vypracovat návrhy zvláštních přidělových nařízení, ve kterých měla být stanovena kritéria, dle kterých byl majetek rozlišován na malou, střední a velkou majetkovou podstatou. Jednotlivé majetkové podstaty byly přidělovány oprávněným uchazečům za úhradu. Přednostně byl majetek přidělován například osobám zúčastněným v národním odboji či osobám poškozeným válkou. Zároveň mohl být majetek přidělen i zemím, okresům, obcím či jiným veřejnoprávním korporacím. O přidělení malé majetkové podstaty rozhodovaly okresní národní výbory, o střední majetkové podstatě rozhodovaly zemské národní výbory, o přidělení velké majetkové podstaty a průmyslového majetku rozhodovalo příslušné ministerstvo.¹⁵⁰

K dekretu č. 108/1945 Sb. byly vydány podrobné prováděcí předpisy, dle kterých bylo nutné text dekretu posuzovat. Jednalo se především o směrnice ministerstev, pokyny ministerstva vnitra a osidlovacích úřadů nebo výnosy ministerstva vnitra určené pro národní výbory. Dále během roku 1946 a 1947 byla také vydána vládní nařízení, kterými došlo ke zpřesnění především otázek přidělu.¹⁵¹

---

¹⁵⁰ JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 845 – 848.

¹⁵¹ KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 20. století. ISBN 978-80-87284-12-4. s. 156

4. Znárodnění majetku 1945 – 1948

Problematika znárodnění byla diskutována již během války jak v londýnském exilu, tak i v domácím odboji. Předmětem diskuze byl samotný pojem znárodnění, druh majetku, kterého se mělo znárodnění týkat a především rozsah znárodnění a rychlost jeho provedení. Otázka znárodnění souvisela i s dalšími politickými, ekonomickými a sociálními reformami, především se jednalo o další zásahy do majetkových práv, plánování ekonomiky či s vyřešením menšinové otázky.

Úvahy o znárodnění či zestátnění, které mělo být uskutečněno po konci války, se v domácím odboji vyvíjely především v rámci programových dokumentů, kterými se zabývaly organizace domácího odboje. Třemi hlavními strukturami domácího odboje bylo Politické ústředí (PÚ), Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ) a organizace vojenského odboje Obrana národa (ON).

Politické ústředí vzniklo na dřívějším předmnichovském stranickém základě a hlavním bodem jejich programu bylo obnovení Československa. Mezi nejvýznamnější představitele této organizace patřili například Prokop Drtina, Ferdinand Richter nebo Jaromír Nečas, Bohumil Laušman a další. Druhá organizace, Petiční výbor Věrní zůstaneme, vznikla na základě petice z roku 1938, kterou byla požadována důsledná obrana republiky. Na rozdíl od Politického ústředí bylo patrné, že PVVZ se nezaměřuje pouze na obnovu předmnichovského Československa, ale z požadavku v jejich programu „revoluce, nikoli pouhá restituce“ vyplývalo, že byl kladen důraz také na zásadní změnu politického, sociálního a ekonomického systému. První podstatné dokumenty domácího odboje, které se týkaly ekonomických témat, pocházely právě od PVVZ. Třetí organizace, Obrana národa, byla zaměřena především na napravení politického systému první republiky a na nutnost vyvození odpovědnosti za selhání politiků během Mnichova 1938. Později došlo v roce 1940 ke sloučení domácího odboje do Ústředního vedení odboje domácího (ÚVOD) z důvodu rozsáhlého zatýkání v řadách domácího odboje a stáhnutí se předních představitelů do emigrace, které způsobilo celkové oslabení původního organizačního uspořádání.

Nejdůležitějším dokumentem, který se týkal poválečného znárodnění, byl program *Za svobodu, do nové Československé republiky!*, který byl inspirován předešlými programovými dokumenty PVVZ. Znění programu bylo připraveno

k tisku již dříve, avšak k celkovému vydání došlo až po osvobození v roce 1945. Jeho rozšířením došlo k zabránění zatýkání v řadách domácího odboje. Program se hlásil k myšlenkovému odkazu T. G. Masaryka a požadoval obnovení Československa v předmnichovských hranicích a zároveň v něm byly navrhovány změny, které se měly týkat mimo jiné i ekonomického a sociálního systému. V programu nebyl obsažen požadavek úplného odstranění soukromého vlastnictví a soukromého podnikání, nýbrž byla navrhována veřejná kontrola tohoto sektoru. Základním měřítkem měla být sociální spravedlnost a účelné a hospodárné uspokojování lidských potřeb. Znárodnění bylo v programu nazýváno jako „zveřejnění“ nebo „zespolečenštění“ a předpokládáno bylo i vlastnictví obecní či družstevní.¹⁵²

Zahraniční odboj se poprvé problematikou znárodnění zabýval jen v rozsahu reakcí na plány domácího odboje. Sám prezident Edvard Beneš se k tomuto tématu opakovaně vyjadřoval a stal se hlavním ideologem zahraničního odboje, který měl velký vliv na exilovou vládu. V londýnském exilu patřila příprava znárodnění do kompetence ministerstva pro hospodářskou obnovu, které bylo ustaveno dekretem prezidenta republiky č. 2/1942 Úředního věstníku čsl. ze dne 13. listopadu 1941. Otázka znárodnění byla projednávána i ve Státní radě či v Hospodářském poradním sboru. Na znárodnění zásadních odvětví těžkého průmyslu se shodly všechny politické směry v exilu, naopak se jejich názory rozcházely v tom, jak radikálně a v jakém rozsahu mělo být znárodnění provedeno a v navazujících problémech. Ty se týkaly především poskytování náhrad bývalým majitelům znárodněných podniků z důvodu akceptovatelnosti znárodnění ze strany zahraničí.

Znárodnění bylo také zmíněno v Košickém vládním programu, konkrétně v čl. 12, ale nebylo zde nijak podrobně upraveno. Ač prezident E. Beneš vylučoval znárodnění ještě před svoláním parlamentu, došlo v roce 1945 k dohodě mezi stranami Národní fronty, že znárodnění bude provedeno prostřednictvím dekretů prezidenta republiky.¹⁵³

---

¹⁵² Tamtéž. s. 95 - 98

¹⁵³ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 326 – 329.

4.1 Znárodňovací dekrety

Mezi znárodňovací dekrety se řadí čtyři dekrety, které byly přijaty 24. října 1945. Jednalo se o dekret č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, dekret č. 101/1945 Sb., o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského, dekret č. 102/1945 Sb., o znárodnění akciových bank a dekret č. 103/1945 Sb., o znárodnění soukromých pojišťoven. Ještě před těmito dekrety byl přijat dekret č. 50/1945 Sb., o opatřeních v oblasti filmu dne 11. srpna 1945.

4.1.1 Znárodnění filmu

Úpravou této problematiky se zabývalo již ministerstvo hospodářské rekonstrukce v Londýně, kdy ministr František Němec připravil návrh dekretu o přechodné úpravě věcí filmových. Dle znění navrhovaného dekretu, měl otázky, které se týkaly licencí, nákupů, prodeje a distribuce filmů, upravovat tento dekret až do doby, než bude vydán nový filmový zákon. Kromě úpravy těchto otázek mělo dle návrhu dojít k dočasnému převzetí veškerých licencí k provozování veřejných biografů.

Vláda již v Košicích v roce 1945 jednala o potřebě zestátnění filmového průmyslu. Největším zastáncem znárodnění této oblasti byl komunista Václav Kopecký, který byl ve vedení ministerstva informací. Uvědomoval si možné výhody znárodnění především pro vylepšení postavení KSČ, kdy film byl považován za významný prostředek pro šíření propagandy.¹⁵⁴

Dekret č. 50/1945 Sb. ve znění, ve kterém je znám dnes, byl vládou schválen a podepsán prezidentem republiky tentýž den, a to 11. srpna 1945 a byl vyhlášen 28. srpna 1945. Z preambule dekretu vyplývá, že měl mít celostátní platnost. Na Slovensku však došlo k určitým potížím s jeho provedením, a tak SNR vydala 15. dubna 1947 zvláštní nařízení č. 56 Zb. n. SNR, o opatření v oblasti filmu na Slovensku.¹⁵⁵ Tímto dekretem došlo ke vzniku státního monopolu na provoz filmových ateliérů, na výrobu filmů, na laboratorní zpracování filmů, k půjčování filmů včetně jejich veřejného promítání a na dovoz a vývoz filmů pro celé území Československa. Dekret předpokládal vydání

---

¹⁵⁴ KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 20. století. ISBN 978-80-87284-12-4. s. 170 – 171.

¹⁵⁵ LHOTA, Václav. *Znárodnění v Československu 1945 - 1948*. Praha: Svoboda, 1987. s. 88 – 89.

vládního nařízení, které mělo upravovat organizaci a správu ve věcech kinematografie. K jeho vydání došlo ale až 13. dubna 1948 pod číslem 72/1948 Sb., kterým byl zřízen státní podnik *Československý státní film*. Veřejné promítání filmů náleželo pouze národním výborům.

Na rozdíl od konfiskace majetku ke znárodnění v oblasti filmu došlo až odevzdáním majetku do vlastnictví státu, který je následně převáděl na právní subjekty, které k tomu stát zřídil. Takovým subjektem byla nejdříve Československá filmová společnost, která se později prostřednictvím výše zmíněného dekretu proměnila na Československý státní film. Za takový majetek dle § 2 odst. 1 byly považovány všechny předměty provozu, provozní prostředky, zásoby surovin a jiného materiálu, rovněž se to týkalo všech provozních zařízení podniků včetně provozoven.

Dekret se zmiňoval ve svém ustanovení § 2 odst. 3 a 4 i o náhradě za znárodněný majetek. Poskytování náhrad mělo být upraveno ve směrnících, jejichž vydáváním byl pověřen ministr informací v dohodě s ministry financí, průmyslu, vnitřního obchodu a nejvyšším úřadem cenovým. Dekret upravoval i neposkytování náhrady. Jednalo se o případy znárodnění majetku osob, které byly považovány za státně nespolehlivé dle dekretu č. 5/1945 Sb. nebo dle dekretu č. 16/1945 Sb., který se zkráceně nazýval jako velký retribuční dekret. Poslední oblast, které se dekret věnoval ve svém ustanovení § 4, byl výtěžek z podnikání v oblasti filmu. Veškerý zisk měl být použit ministrem informací zejména k provozu, k výstavbě a dalšímu rozvoji československého filmovnictví ve všech odvětvích.¹⁵⁶

4.1.2 Znárodnění dolů a průmyslových podniků

Dekretem č. 100/1945 Sb., který měl celostátní platnost, došlo ke znárodnění zestátněním taxativně vyjmenovaných podniků. Některé podniky byly znárodněny bez dalších podmínek, u jiných byly stanoveny podmínky ve formě počtu zaměstnanců v určitém období či dle jejich objemu výroby. Podniky, které byly znárodněny jen vzhledem k povaze jejich činnosti, byly podniky, které byly provozovány dle obecného horního zákona, klíčové podniky energetického průmyslu, železářny, ocelárny, slévárny, válcovny oceli, hutě

---

¹⁵⁶ JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 386 - 387

na barevné kovy a podniky zbrojního průmyslu, které byly svým výzkumným a výrobním zaměřením nositeli vývoje vojenské výzbroje a výroby výbušnin.¹⁵⁷

Mezi podmíněné podniky patřily podniky kovodělného, elektrotechnického průmyslu, průmyslu jemné mechaniky, optiky a průmyslu oděvního. Pro tuto skupinu podniků stanovil dekret podmínku ve formě hranice počtu zaměstnanců, jejíž výše byla stanovena nad 500 zaměstnanců. Dalšími podmíněnými odvětvími byly slévárny, obuvnické podniky a tkalcovny vlny. Zde byla stanovena hranice počtu zaměstnanců nad 400 osob. V chemickém a chemicko-farmaceutickém průmyslu, u papíren, celulózek a podniků na zpracování dřeva byla hranice nad 200 zaměstnanců. Poslední skupinou podniků jsou podniky na výrobu stavební a technické keramiky, kachlového zboží, porcelánu a pilařství. Zde byla hranice určena jen na 150 zaměstnanců. Hranice počtu zaměstnanců byla vypočítávána pro odlišné období u těžkého a lehkého průmyslu. Pro těžký průmysl to bylo období od 1. ledna 1942 do 1944, u lehkého průmyslu to bylo období od 1. ledna 1938 až 1940. Toto rozlišení mělo své opodstatnění vzhledem k vývoji průmyslu během války. V těžkém průmyslu totiž zaměstnanost vyvrcholila až v posledních letech války a byla tak vyšší než v období od roku 1938 až 1940. Naopak v případě lehkého průmyslu byl vývoj opačný a v posledních letech války došlo v této oblasti k útlumu.¹⁵⁸

Dekret obsahoval i ustanovení o výjimkách ze znárodnění. Dle § 1 odst. 3 se nevztahoval na podniky výdělkového a hospodářského společenstva dle zákona č. 70/1873 Sb. Dále se výjimka vztahovala na podniky, mimo doly, které vláda na návrh ministra průmyslu vyňala ze znárodnění. Poslední výjimkou byla situace, kdy ministr průmyslu v dohodě s ministrem financí vyloučil podnik ze znárodnění. Záměrem takového vyloučení bylo trvalé zastavení podniku na základě usnesení vlády, že jeho provozování není ve veřejném zájmu. Aby nedocházelo k omylům a zpochybňování toho, který podnik opravdu podléhal znárodnění, došlo dekretem ke zmocnění ministra průmyslu, aby zveřejnil v Úředním listě, na Slovensku v Úradnom vestníku, které podniky

---

¹⁵⁷ Tamtéž. s. 476.

¹⁵⁸ KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 20. století. ISBN 978-80-87284-12-4. s. 209 – 210.

byly dekretem znárodněny. Toto zveřejnění mělo však pouze deklaratorní charakter.¹⁵⁹

V § 1 odst. 1 dekret stanovuje, že docházelo ke znárodnění formou zestátnění. Tento pojem není dále v dekretu nikde blíže definován a zmiňuje se o něm až důvodová zpráva k tomuto dekretu. Dle této důvodové zprávy měl tento pojem poukazovat na to, že nabyvatelem práv znárodněných podniků byl od účinnosti dekretu až do zřízení národních podniků stát.¹⁶⁰ Výraz zestátnění měl v dekretu představovat způsob znárodnění, jelikož znárodnění může být provedeno různými způsoby. V užším slova smyslu by znárodnění znamenalo situaci, kdy by se každý občan státu stal podílníkem na znárodněném majetku. Tento způsob byl však vyloučen. Nebylo totiž možné přenechat tak důležité odvětví, jako byl průmysl, v rukách jednotlivců. Druhý způsob znárodnění by vedl k vytvoření družstev. Ani tato forma znárodnění nebyla považována za účelnou, z důvodu nevhodnosti družstevního podnikání pro velké podniky, které byly součástí průmyslu. Za nejlepší formu znárodnění byl považován vznik národních podniků, které byly ve vlastnictví státu.¹⁶¹

Dekret ve svých následujících ustanoveních upravoval také otázku náhrady za znárodněný majetek. Náhrada za znárodněný majetek měla být stanovena jako obecná cena majetku, která byla vypočtena dle úředních cen ke dni vyhlášení dekretu. Její výše se určovala dle rozhodného stavu ke dni převzetí národním podnikem. Náhrada byla splatná do 6 měsíců od doručení výměru o náhradě a hradila se několika způsoby, v cenných papírech, v hotovosti či v jiných hodnotách. K rozhodování o náhradě a způsobu zaplacení byl dekretem pověřen ministr průmyslu v dohodě s ministrem financí a na území Slovenska v dohodě s pověřenci pro průmysl a obchod a pro finance. Dekret obsahoval výjimku o nároku na náhradu za znárodněný majetek. Dle jeho ustanovení se náhrada neposkytovala německé říši, Království maďarskému a německým a maďarským právníkům osobám veřejného práva, německé nacistické straně a nacistickým organizacím. Dále byly z nároku na náhradu také vyňaty fyzické osoby německé a maďarské národnosti s výjimkou těch, které prokázaly, že zůstaly věrné

---

¹⁵⁹ JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 478.

¹⁶⁰ Tamtéž. s. 517.

¹⁶¹ NEŠPOR, Zdeněk. *Znárodnění dolů a průmyslu: Proces znárodnovací, kniha první*. Praha: Tiskové podniky Ústředního svazu čs. průmyslu, 1948. s. 17 – 18.

Československé republice. Třetí skupinou, na kterou se ustanovení o náhradě nevztahovala, byla skupina fyzických osob, které se provinily vůči Československé republice. O tom, zda je fyzická či právnická osoba vyňata z nároku na náhradu za znárodnění, rozhodoval ministr průmyslu v dohodě s věcně příslušným ministrem a na území Slovenska s věcně příslušnými pověřenci.¹⁶²

Z majetkové podstaty znárodněných podniků a stávajících státních podniků ve znárodněném odvětví zřizoval ministr průmyslu v dohodě s ministrem financí tzv. národní podniky. Jednalo se o samostatné právnické osoby a jejich zřizovatelem byl stát.¹⁶³

4.1.3 Znárodnění podniků v potravinářském průmyslu

Původně měla být oblast potravinářského průmyslu upravena již v předchozím dekretu, nakonec však došlo k vydání dekretu č. 101/1945 Sb., o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského. Byl však určitou obdobou výše zmíněného dekretu a také na něj v některých svých ustanoveních odkazoval.¹⁶⁴

I v případě tohoto dekretu bylo rozlišováno mezi podniky, které byly znárodněny bez dalších podmínek a mezi podniky, které byly znárodněny, jen pokud splňovaly podmínky stanovené v dekretu. Ty se týkaly objemu výroby či počtu zaměstnanců. Bez dalšího se znárodněly cukrovary, rafinerie cukru, průmyslové lihovary a rafinerie lihu. Mezi podniky, jejichž znárodnění bylo podmíněno objemem výroby, patřily pivovary, které v roce 1937 vystavily více než 150 000 hl piva a mlýny s technickým zařízením, jehož denní výkon činil nejméně 60 tun obilí ke dni účinnosti dekretu. Dále se znárodněly podniky dle průměru stavů zaměstnanců ke dnům 1. ledna 1938 až 1940. Jednalo se o podniky na výrobu umělých jedlých tuků s více než 150 zaměstnanci a podniky na výrobu čokolády a cukrovinek s více než 500 zaměstnanci. Ze znárodnění byly vyňaty podniky výdělkového a hospodářského společenstva a tzv. rolnické akciové cukrovary. K vynětí podniku ze znárodnění mohlo dojít i rozhodnutím

---

¹⁶² JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 480 – 482.

¹⁶³ Tamtéž. s. 483.

¹⁶⁴ KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 20. století. ISBN 978-80-87284-12-4. s. 213.

vlády na návrh ministra výživy v dohodě s ministrem zemědělství. Stejně jako v případě předchozího dekretu mohlo dojít ministrem výživy v dohodě s ministrem financí k vyloučení podniku ze znárodnění za účelem jeho trvalého zastavení z důvodu, že dle usnesení vlády nebylo jeho provozování ve veřejném zájmu. Aby nedocházelo k pochybnostem o tom, na které podniky se dekret vztahoval, vyhlášoval ministr výživy v Úředním listě a v Úradnom věstníku seznam podniků, které byly znárodněny.¹⁶⁵

Na rozdíl od dekretu č. 100/1945 Sb., dekret o znárodnění v oblasti potravinářského průmyslu upravoval vznik národních podniků odlišně. Národní podniky byly zřizovány v této oblasti nejen z majetkových podstat znárodněných podniků, ale i z konfiskovaného nepřátelského majetku průmyslových podniků a ze stávajících státních podniků. Národní podniky vznikaly různě organizované. Z cukrovarů a rafinerií cukru národní podniky za účasti zemědělců, zaměstnanců a státu. Z pivovarů národní podniky za účasti svazků územní samosprávy, zaměstnanců a státu. Z ostatních znárodněných podniků národní podniky spravované představenstvem, které bylo zřízeno dle tohoto dekretu.¹⁶⁶

Ve věci náhrady za znárodněné podniky odkazoval dekret na úpravu o náhradě, kterou obsahoval již dekret č. 100/1945 Sb.

4.1.4 Znárodnění bank a pojišťoven

Poslední dva znárodnovací dekrety byly dekret č. 102/1945 Sb., o znárodnění akciových bank a dekret č. 103/1945 Sb., o znárodnění soukromých pojišťoven. Stejně jako předchozí dekrety měly i toto celostátní platnost a vycházely z dekretu č. 100/1945. Sb. Dle těchto dekretů došlo ke znárodnění akciových společností, které provozovaly bankovní a peněžní obchody a soukromé pojišťovny. Ty byly po znárodnění zestátněním přeměněny na národní podniky ve vlastnictví státu.

Výši náhrady a způsob jejího uhrazení za znárodněné podniky měl dle dekretů stanovovat ministr financí a na území Slovenska prostřednictvím příslušného pověřence. Vynětí z nároku na náhradu upravovaly oba dekrety stejně a skupiny osob, kterých se toto vynětí týkalo, byly stejné jako u dekretu č. 100/1945 Sb.

---

¹⁶⁵ JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 664.

¹⁶⁶ Tamtéž. s. 666.

Znárodnění dle dekretu č. 102/1945 Sb. se v českých zemích dotklo celkem sedmi akciových bank. Jednalo se o Živnostenskou banku, Zemědělskou banku, Ústřední banku družstev, Moravskou banku, Plzeňskou banku, Legiobanku a Pražskou úvěrní banku. Na tyto dvě poslední zmíněné banky byly převedeny aktiva a pasiva likvidované České banky Union a České eskomptní banky. Německé a maďarské finanční ústavy se neznárodněly, ale přecházely do likvidace, pro kterou byl vytvořen v roce 1947 Likvidační fond měnový, který byl spravován Národní bankou československou. Na území Slovenska bylo znárodněno celkem šest akciových bank, a to Slovenská banka, Sedliacka banka, Tatrabanka, Ľudová banka v Ružomberku, Stredoslovenska banka v Banské Bystrici a Myjavská banka. Znárodnění nepodléhaly Československý reeskontní a lombardní ústav, který byl upraven dekretem č. 78/1945 Sb., Poštovní spořitelny v Praze a v Bratislavě z toho důvodu, že se jednalo o podniky ve vlastnictví státu a zemské podniky v oblasti peněžnictví. Znárodnění se nevztahovalo ani na kampeličky, družstevní záložny a spořitelny, zároveň také nedošlo k úplnému vymýcení soukromého bankovního podnikání, které nemělo formu akciové společnosti.¹⁶⁷

Vláda dle dekretu na návrh ministra financí byla povinna zřídit Ústřední správu bank, ta měla zajišťovat společné vedení věcí bank. Na území Slovenska došlo ke zřízení Oblastní správy bank, která byla podřízena té Ústřední. Mezi jejich pravomoci náleželo například navrhnout ministru financí členy představenstva bank či navrhnout stanovy, jednací a jiné řády bank.

Dekretem č. 103/1945 Sb. došlo ke znárodnění soukromých neboli smluvních pojišťoven, které poskytovaly životní, majetkové a nemocenské pojištění. Úprava tohoto dekretu vycházela ze stejných principů jako dekret předchozí, jen s malými rozdíly. Tyto rozdíly se týkaly podrobnější úpravy fondů, které tvořily pojišťovny a způsobu rozdělení zisku. Stejně jako byla předchozím dekretem zřízena Ústřední správa bank, došlo v oblasti pojišťovnictví ke zřízení Pojišťovací rady, která byla podřízena ministerstvu financí a na Slovensku

---

¹⁶⁷ LHOTA, Václav. *Znárodnění v Československu 1945 - 1948*. Praha: Svoboda, 1987. s. 216 – 217.

Oblastní pojišťovací rada. Znárodnění se dotklo celkem 120 velkými a středními smluvními pojišťovami a 600 drobnými pojišťovacími společnostmi.¹⁶⁸

4.1.5 Závodní a podnikové rady

S tématem znárodnění přímo souvisel také dekret č. 104/1945 Sb., o závodních a podnikových radách, který byl podepsán společně se znárodnovacími dekrety. Jeho provázání na znárodnění bylo zvýrazněno především díky národně socialistickým ministrům, kteří trvali na tom, aby znárodnovací dekrety nebyly podepsány dříve, než bude vyřešena tato otázka. Tento dekret navazoval na legislativu z dob začínajících radikálních sociálních reforem první republiky. Toto navázání bylo vyzdvihnuto také v důvodové zprávě k danému dekretu. Úprava tímto dekretem byla však radikálnější oproti úpravě prvorepublikové. Odborová hnutí v podnicích rozhodovala jak o věcech sociálních vymožeností zaměstnanců, tak o národních správách, restitucích a věcech ekonomického řízení. V některých případech i o otázkách politických.¹⁶⁹

Dekretem bylo zavedeno závodní zastupitelstvo zaměstnanců. Tím byla závodní rada, závodní důvěrník, podniková rada a náhradní orgán závodního zastupitelstva. Závodní rada byla zřizována v závodech, které zaměstnávaly minimálně 20 zaměstnanců. V závodech, ve kterých bylo zaměstnanců méně než 20, ale zároveň alespoň 3, se zřizoval závodní důvěrník. V závodech, které zaměstnávaly méně než 3 zaměstnance, vykonávaly působnost závodního zastupitelstva všeobecné orgány jednotné odborové organizace. Podnikové rady byly zřizovány v případech, kdy několik závodů stejného zaměstnavatele vytvářelo samostatnou hospodářskou jednotku se stejným hospodářským úkolem a správou.

Pravomoci závodního zastupitelstva byly upraveny v § 20 tohoto dekretu. Jednalo se například o pravomoc hájit a povzbuzovat hospodářské, sociální, zdravotní a kulturní zájmy zaměstnanců, dohlížet na to, zda hospodářská činnost závodu je v souladu s obecným hospodářským zájmem či zda při výkonu činnosti byly tyto zájmy zaměstnanců spravedlivě uspokojovány. Mimo výslovně uvedené

---

¹⁶⁸ KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 20. století. ISBN 978-80-87284-12-4. s. 215

¹⁶⁹ Tamtéž. s. 216

činnosti v § 20 mohly být v rámci této působnosti závodnímu zastupitelstvu uloženy i další úkoly prostřednictvím vládního nařízení.¹⁷⁰

---

¹⁷⁰ JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 797 – 809.

5. Karlovarský kraj

Karlovarský kraj se o rozloze 3 310 km² řadí mezi nejmenší kraje v České republice. Nachází se v západní části republiky na státní hranici s Německem a vznikl rozdělením kraje Západočeského na kraj Karlovarský a Plzeňský.¹⁷¹ Jeho pohraniční poloha svědčí o tom, že události spojené s druhou světovou válkou a po druhé světové válce do historie kraje výrazně zasáhly.

Pro lepší pochopení historických událostí je potřeba vrátit se až do roku 1918, ve kterém skončila první světová válka a Versaillská smlouva stanovila nové hranice v Evropě. Československá republika získala území, jehož obyvatelé byli z převážné většiny Němci, kteří nesouhlasili se začleněním daného území do nového státu. Prvním pokusem o oddělení od Československé republiky bylo vyhlášení autonomního státního útvaru Deutsch-Böhmen. Ten byl však československou armádou a policií zmařen. Národností střety byly na Karlovarsku stále více patrné a především byly podporovány německým nacionalistickým hnutím. Vše vyvrcholilo po vzniku nacistické diktatury v Německu. Na pohraničním území vznikla Sudetoněmecká strana, která usilovala o samosprávu Němců na tomto území. Program této strany byl představen v Karlových Varech 24. dubna 1938 a je nazýván jako Karlovarské požadavky. Ty byly vládou odmítnuty, což způsobilo odvrácení dalších německých občanů od demokratického státu a přiklonění se k Hitlerovu nacistickému programu. Definitivní se pro Karlovarsko stala mnichovská dohoda z roku 1938, na jejímž základě se tato sudetská oblast stala součástí třetí říše známá jako tzv. Sudetenland.¹⁷²

Pojem „Sudety“ byl využíván již před druhou světovou válkou, avšak až s ní získal tento pojem politický podtext. Za Sudety byly před druhou světovou válkou označovány oblasti s pohořími jako jsou například Krušné hory na území Karlovarského kraje či obecně horská pásma kolem i uvnitř Čech. Označení Sudety se však později využívalo především pro pohraniční oblasti obývané převážně Němci a v dnešní době je toto označení vnímáno spíše v negativním smyslu. Pojmenování „Sudety“ v sobě nicméně nese v důsledku historických událostí důležité znaky těchto oblastí, které tvořily jednu třetinu území republiky.

---

¹⁷¹ Karlovarský kraj. *Informační portál Karlovarského kraje* [online]. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <http://www.kr-karlovarsky.cz/samosprava/Stranky/karlov-kraj.aspx>

¹⁷² BURACHOVIČ, Stanislav. *Karlovarský kraj: Karlovy Vary Region*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2005. ISBN 80-239-1943-1. s. 9 – 10.

Jedná se především o znak přetržení kontinuity, vzniku nové společnosti a zániku obcí z důvodu vysídlení Němců po konci druhé světové války.¹⁷³

Obrázek č. 1: Mapa Sudet.

5.1 Postavení Němců po druhé světové válce

Po konci druhé světové války a osvobození republiky byla situace v Karlovarském kraji složitá z několika důvodů. Jednalo se o problém přelidnění a rozdělení kraje demarkačními liniemi na sféru vlivu Američanů a Sovětů. Hranice rozdělení německého území mezi tyto dvě velmoci byla na úrovni Karlovarského kraje. Zároveň přes území Karlovarska vedly cesty odsunových transportů Němců nejen z kraje, ale také z ostatních částí republiky.¹⁷⁴

Porážka Německa představovala pro většinu tzv. československých Němců tragickou budoucnost. V celé republice, včetně Karlovarska, zavládla silná protiněmecká averze a touha po odplatě. Tato atmosféra ve společnosti byla podporována i ze strany politiků včetně prezidenta Edvarda Beneše. Během proslovů k národu zaznělo například od političky Heleny Kožehulové za Československou stranu lidovou: „*máme oprávněný důvod nepovažovat Němce za lidi*“.¹⁷⁵ Prezident Beneš ve svých proslovech fakticky uznával kolektivní vinu a odpovědnost všech osob německé národnosti. To zaznělo například v jeho projevu v Lidicích v roce 1945, kdy prohlásil: „*Činím Německý národ jako celek za nacism a všechny jeho zločiny, jimiž se navždycky před celou historií lidstva*

¹⁷³ SPURNÝ, Matěj, ed. *Proměny sudetské krajiny*. [Praha]: Antikomplex, 2006. ISBN 80-86125-75-2. s. 10 – 12.

¹⁷⁴ ŘEHÁČEK, Karel. Příděly konfiskovaných rodinných domků na Karlovarsku po roce 1945. In: *Sborník muzea Karlovarského kraje*. Karlovy Vary: Muzem Cheb, 2012, 133 - 169. ISBN 978-80-85018-80-6. ISSN 1803-6066.

¹⁷⁵ ŘEHÁČEK, Karel. *Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948*. Plzeň: K. Řeháček, 2011. ISBN 987-80-254-9620-6. s. 22.

*tak smutně proslavil, odpovědným. (...)Vím, že byli Němci, jednotlivci, kteří si této hrůzy byli vědomi. Ale jde o přímou vinu převážné většiny Němců, a proto Němci jako celek jsou odpovědni.*¹⁷⁶

Němci nabyli po skončení války postavení bezprávné skupiny osob obyvatel. To se projevilo zkonfiskováním jejich movitého i nemovitého majetku a byli zbaveni československého občanství a tím občanských práv i právní ochrany. Společně s tím byla zavedena také diskriminační opatření, která omezovala život Němců ve všech směrech. Tato opatření byla prováděna na základě zákonných i podzákonných právních předpisů, ale vedle nich existovala také diskriminace faktická bez jakýchkoliv zákonných podkladů. Mezi nejdůležitější předpisy, které zaváděly opatření proti německému obyvatelstvu, patří konfiskační dekrety a dekret č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. Tímto dekretem došlo k odebrání československého občanství osobám německé národnosti. Na poslední zmíněný dekret navazovala další protiněmecká opatření. Jednalo se například o zavedení pracovní povinnosti osobám, které přišly o československé státní občanství dekretem č. 71/1945 Sb. nebo jim bylo znemožněno přidělení rodinného domu dle zákona č. 163/1947 Sb. Dekrety a zákony rozvíjely další podzákonné normy, kterými docházelo k další diskriminaci německého obyvatelstva. Na jejich základě bylo Němcům například nařízeno nosit viditelné označení ve formě pásky na oděvu.

Na Karlovarsku jakožto v pohraniční oblasti byla tato opatření přísnější než ve zbytku republiky. K výše zmíněným opatřením byl přidán zákaz volného pohybu osob německé národnosti, pokud neměly zvláštní povolení, zákaz vycházení z bytů po určité hodině, Němci nemohli využívat veřejné dopravní prostředky a byla omezena i jejich možnost telefonování či korespondence. Dále měli pevně stanovenou dobu k nakupování, jinak jim byl přístup na veřejná a kulturní místa zakázán.¹⁷⁷ Nejvíce se projevovalo diskriminační opatření, které se týkalo potravin. Německé obyvatelstvo mělo nárok na zvláštní, tzv. židovské přiděly potravin, které ale nepostačovaly na pokrytí základní životní potřeby. Němci neměli nárok na přiděl masa, vajec, mouky, bílého pečiva či mléčných výrobků. Opatření bylo zmírněno jen vůči dětem do 6 let, které měly nárok

---

¹⁷⁶ Tamtéž. s. 23.

¹⁷⁷ Tamtéž. s. 16 – 18.

na přiděl mléka. V souvislosti s tímto opatřením probíhaly každodenní kontroly, které sloužily ke zjišťování a případnému odebrání nadbytečných zásob potravin, což znemožňovalo Němcům možnost se pokusit potraviny získat na černém trhu.¹⁷⁸

Vedle zákonných a podzákonných opatření byla na Karlovarsku velmi častá již výše zmíněná faktická diskriminace ze strany československého obyvatelstva. Jejich nepřátelský postoj vůči Němcům se projevoval různými byt' ne méně brutálními způsoby. Osoby německé národnosti se staly obětí perzekuce a byly nuceny snášet fyzické útoky bez možnosti řádné právní ochrany. V případech, kdy se daný exces dostal před soud, byl takový čin přesto posuzován benevolentním způsobem, což vzbuzovalo v československém obyvatelstvu domnění, že nečiní nic špatného či trestného. Důkazem je toho například odůvodnění žádosti o prominutí trestu bývalého politického vězně z Dachau, Františka Jelínka, který byl odsouzen za loupežnou vraždu Němce Edwarda Fenkla z Falknova nad Ohří. Ten ve své žádosti uvedl: „*Domníval jsem se, že tím konám jenom spravedlivou odplatu za činy okupantů a jejich pomahačů a že není mé jednání bezprávné, nýbrž dovolené, ježto oni okradli a loupili nám a vraždili naše lidi, a proto v tomto duševním podvědomí svém jsem se domníval, že mohu jim tyto činy odplatiti.*“¹⁷⁹

5.1.1 Odsun Němců

Problematika odsunu byla tématem mnoha debat již během války, kdy cílem domácí i zahraniční reprezentace bylo vytvoření národního státu Čechů a Slováků bez neslovanských menšin. K jejich „odstranění“ mělo dojít vystěhováním a odnárodněním. Zmínka o odsunu se objevila také v čl. 8 Košického vládního programu.¹⁸⁰

Odsun je dělen na dva druhy, na tzv. divoký odsun, který probíhal od května do září roku 1945, a na odsun organizovaný, který probíhal po Postupimské konferenci v období od ledna do listopadu roku 1946.¹⁸¹ Během divokého odsunu na území Karlovarska se do jeho průběhu promítla situace, která

---

¹⁷⁸ Tamtéž. s. 107.

¹⁷⁹ Tamtéž. s. 129.

¹⁸⁰ Tamtéž. s. 15.

¹⁸¹ DENČEVOVÁ, Ivana. *Jak to bylo doopravdy: Rozhodla o odsunu Němců z Československa po válce Postupimská konference?*. [online podcast]. Oldřich Tůma. 15. 7. 2017. [cit. 2021-3-3]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/rozhodla-o-odsunu-nemcu-z-ceskoslovenska-po-valce-postupimska-konference-6513476>

v kraji panovala. Jednalo se o rozdílný přístup Američanů a Sovětů k německé otázce. Američané netrpěli žádné násilí na osobách německé národnosti a před rozhodnutím vítězných velmocí nepřijímali v Německu žádné Němce. Přístup Sovětů byl opačný. Období divokého odsunu je spjato s neorganizovaným vyháněním Němců, násilím a dalšími excesy. Území Karlovarska však Němci opouštěli také dobrovolně. Důvody odchodu se u jednotlivých osob lišily, jednalo se například o ilegální opuštění území kvůli obavám z trestů za činy, kterých se před, během nebo po válce dopustily. U jiných osob se jednalo o odchod z republiky s povolením československých a amerických, sovětských či britských okupačních úřadů v Německu. Po válce žilo na území Karlovarska přibližně 500 000 tzv. československých Němců a zřejmě ještě větší počet německých uprchlíků z území, které bylo pod nacistickou nadvládou. Dle evidence vydaných potravinových lístků v období od srpna do září 1945 se počet obyvatel německé národnosti v Karlovarském kraji odhadoval na 444 500 osob. Tyto počty obyvatel jsou ale pouze přibližné z důvodu nekvalitní evidence obyvatel, jeho neustále měnícího se počtu a chaosem, který po válce přirozeně nastal.¹⁸²

Za organizovaný odsun se považuje období po Postupimské konferenci, která proběhla v polovině roku 1945. Mylně je tato konference považována za místo, kde došlo k souhlasu s odsunem německého obyvatelstva. Souhlas s odsunem vyslovily vítězné mocnosti již během války a na konferenci v Postupimi došlo pouze k jeho smluvnímu zakotvení. Jelikož nedošlo ke stanovení konkrétních právních předpokladů ze strany spojenců, byla tato úprava obsažena v dekretch prezidenta republiky, které s odsunem přímo souvisejí. Dekrety upravovaly podmínky pro jeho uskutečnění, avšak ho výslovně nenařizovaly.¹⁸³

Na počátku organizovaného odsunu žilo na území Karlovarska 404 287 obyvatel německé národnosti, kteří byli určeni k vysídlení. Mimo tyto osoby žili na Karlovarsku také Němci, kteří měli antifašistický status, a jejich počet se odhaduje na 16 299 osob. Celkem se na území Karlovarska před odsunem nacházelo 420 586 osob německé národnosti. Řádnými transfery došlo

---

¹⁸² ŘEHÁČEK, Karel. *Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948*. Plzeň: K. Řeháček, 2011. ISBN 987-80-254-9620-6. s. 138 – 140.

¹⁸³ JANÁČ, Marek. Odsun německé menšiny versus dekrety. *Radiožurnál* [online]. 19. dubna 2002 [cit. 2021-03-04]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/odsun-nemecke-mensiny-versus-dekrety-6303425>

z Karlovarského kraje k odsunu 308 836 Němců.¹⁸⁴ Celkový úbytek německého obyvatelstva na území Československé republiky činil téměř 3 000 000 osob. K 1. 5. 1945 byl počet Němců na území republiky roven 3 200 000 osob a k datu 22. 5. 1947 se tento počet zmenšil na pouhých 204 000 osob.¹⁸⁵

5.2 Konfiskace majetku

S problematikou odsunu přímo souvisí téma konfiskace majetku. Již během války se v Britské zprávě tzv. Interdepartmental Committee on the Transfer of German Populations, ve které byly vyjádřeny britské názory na odsun, objevilo doporučení, aby osoby zařazené do transferu ponechaly v domovském státě veškerý movitý i nemovitý majetek mimo své osobní věci.¹⁸⁶

V prvních poválečných letech byla civilní správa Karlovarska nepřiměřeně přetížena, a to především místní správní komise či místní národní výbory. Tuto situaci způsoboval zejména fakt, že nebylo možné vypracovat žádný harmonogram či určit priority. Téměř veškeré záležitosti bylo nutné řešit ihned. Do působnosti civilní správy patřily úkoly, které se týkaly zajištění vnitřní bezpečnosti, zásobování obyvatelstva, zabezpečení zemědělských prací, obnovy průmyslové výroby a dopravní infrastruktury, organizace zdravotní péče, školství a kultury. Vedle těchto úkolů byla zároveň uložena povinnost okresním a místním samosprávám zajistit přípravy na odsun německého obyvatelstva, na konfiskaci jejich movitého i nemovitého majetku, zavedení národních správ a následně příprava prodejové a přidělové akce. Posledním úkolem byla realizace úkolů, které vyplývaly ze zahájení procesu vnitřního osídlení pohraničních oblastí.¹⁸⁷

Konfiskace majetku byla na Karlovarsku natolik klíčová, že ji lze označit jako zásadní pro jeho další rozvoj. Na konfiskaci majetku participovaly tři instituce, které byly zřízeny na centrální úrovni. Jednalo se o Národní pozemkový fond (NPF), Osídlovací úřad (OsÚ) a Fond národní obnovy (FNO). Prvním krokem bylo provedení vysídlení obyvatelstva německé národnosti a následné vnitřní osídlení Československa, tato oblast byla zajišťována ze strany OsÚ.

---

¹⁸⁴ ŘEHÁČEK, Karel. *Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948*. Plzeň: K. Řeháček, 2011. ISBN 987-80-254-9620-6. s. 249.

¹⁸⁵ TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945 - 1953). In: *Minulostí Západočeského kraje*. Ústí nad Labem: Krajské nakladatelství, 1985, 27 - 54. ISSN 0544-3830.

¹⁸⁶ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekreta prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 807201352-1. s. 267.

¹⁸⁷ ŘEHÁČEK, Karel. *Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948*. Plzeň: K. Řeháček, 2011. ISBN 987-80-254-9620-6. s. 93.

Poté následovalo zajištění, správa a následně rozdělování konfiskovaného nepřátelského zemědělského majetku ze strany NPF. Stejnou působnost jako NPF měl FNO ve věci ostatního movitého a nemovitého majetku. Pro území Karlovarska byla zřízena na místní úrovni Oblastní osidlovací úřadovna v Karlových Varech, která zastupovala centrální OsÚ. Jako zástupce na místní úrovni pro FNO byla zřízena jeho oblastní pobočka.¹⁸⁸

5.2.1 Konfiskace rodinných domků dle dekretu č. 108/1945 Sb.

Definice rodinného domku byla obsažena ve vládním nařízení č. 163/1947 Sb., o přidělu konfiskovaných rodinných domků: „*Rodinným domkem podle tohoto nařízení jest domek, v němž jest jeden nebo dva malé byty s příslušenstvím a výjimečně i další malý byt, byl-li tento byt zřízen využitím svažitého staveniště,...*“. Dále definice obsahovala hranici výše ročního nájemného. Pro pohraniční území byla stanovena u domku s jedním bytem na 6 000 Kčs a na domek s dvěma byty na 8 000 Kčs.¹⁸⁹

Samotné konfiskaci předcházelo zavedení národní správy na majetek státně nespolehlivých osob dle dekretu č. 5/1945 Sb. Tu zaváděly místní správní komise či místní národní výbory a prostřednictvím jejich výměřů byli ustanovováni národní správci. Národní správci tyto domky následně obývali a měli je spravovat s péčí řádného hospodáře do doby, než bude rozhodnuto s jejich dalším nakládáním. Proti výměru, který zaváděl daný dům pod národní správu, bylo možné podat odvolání k příslušnému nadřízenému orgánu do 15 dní od jeho doručení.

Dále následovala samotná konfiskace dle dekretu č. 108/1945 Sb. Konfiskace dle tohoto dekretu byla prováděna ex lege, v něm však bylo stanoveno, že o splnění podmínek pro konfiskaci rozhodoval příslušný okresní národní výbor. Ten vydával konfiskační výměr, který byl deklaratorního charakteru. Ukázka takového konfiskačního výměru je přílohou č. 1 této diplomové práce, kterým byl zkonfiskován rodinný dům č. p. 26 v obci Šabina, která leží na území Karlovarského kraje. Aby bylo možné konfiskaci považovat za řádnou a právoplatnou bylo nutné, aby konfiskační výměr nabyl právní moci. Tomu mohlo zabránit včas podané odvolání. Z důvodu možnosti podávat odvolání vznikla, zejména při přidělování zkonfiskovaných rodinných

---

¹⁸⁸ Tamtéž. s. 97.

¹⁸⁹ Vládní nařízení č. 163/1947 Sb., o přidělu konfiskovaných rodinných domků. § 2 odst. 1.

domků, řada problémů, která byla způsobena poválečným chaosem a především tím, že rychlost majetkových změn měla přednost před právním pořádkem.¹⁹⁰

Za účelem dalšího nakládání s rodinnými domky ve formě přidělování bylo nutné vypracovat soupis těch domků, které byly zkonfiskovány. Z těchto soupisů vyplývá, že na území Karlovarska došlo ke konfiskaci celkem 25 090 rodinných domků. Detailnější přehled zkonfiskovaných domků dle okresů je obsažen v příloze č. 2 této diplomové práce.¹⁹¹

5.2.2 Platnost a zrušení konfiskace rodinných domků

Před provedením přidělu bylo nutné posoudit oprávněnost konfiskace daných rodinných domků a konfiskační výměry. Nejčastější chybou v konfiskačních výměrech bylo chybné uvedení osob. Tyto osoby uváděné v konfiskačních výměrech byly odlišné od knihovních vlastníků. Další možnou chybou konfiskačního výměru bylo neuvedení všech spoluvlastníků, kteří byli zapsáni v knihovních vložkách. Vada v samotné konfiskaci mohla spočívat v tom, že konfiskace nebyla po právní stránce vůbec provedena či proti ní bylo podáno odvolání a nedošlo tak k nabytí právní moci. Tyto situace se nejčastěji týkaly osob německé národnosti, které zažádaly o československé státní občanství a prokázaly, že neškodily Československé republice. V těchto případech se pak konfiskace stávala neplatnou.

Problém představovaly rodinné domky, které byly ve vlastnictví národnostně smíšených rodin. V těchto případech se konfiskovala ta část domu, která patřila osobě německé národnosti, a mělo dojít k jejímu zařazení do přidělového řízení. Tyto situace byly řešeny způsobem požádání o přiděl dané části rodinného domku ze strany osoby české národnosti ze smíšené rodiny, která za přiděl řádně zaplatila. Příkladem je případ pana Jana Pickenhana z Jáchymova, který byl české národnosti. Za přiděl části rodinného domku, která patřila jeho manželce Němce, zaplatil 8 000 Kčs. V tomto případě však později došlo k navracení této částky z důvodu zrušení konfiskace dané části domku. Dalším problémem byl majetek osob české národnosti, které byly vystěhovány z odtržené části republiky v roce 1938 a který osoby německé národnosti nabyly v období

---

¹⁹⁰ ŘEHÁČEK, Karel. Příděly konfiskovaných rodinných domků na Karlovarsku po roce 1945. In: *Sborník muzea Karlovarského kraje*. Karlovy Vary: Muzem Cheb, 2012, 133 - 169. ISBN 978-80-85018-80-6. ISSN 1803-6066. s. 136.

¹⁹¹ Tamtéž. s. 147.

od roku 1938 – 1945. Tento problém spočíval v tom, že majetek byl zkonfiskován osobám německé národnosti bez dalšího zjišťování předchozího vlastníka a následně byl přidělen třetím osobám.¹⁹²

V těchto výše zmíněných případech mohlo dojít k podání žádosti ze strany původních majitelů ke zrušení konfiskace a na zahájení procesu dekonfiskace. Na konci tohoto procesu, v případě úspěchu, došlo k navrácení majetku předchozím vlastníkům. Proces dekonfiskace byl však složitý a časově náročný. Takový proces mohl trvat i několik let. Ve většině případů, i přes opakované stížnosti předchozích vlastníků, však došlo k zařazení majetku do přidělového řízení a byl přidělen třetím osobám. Pro zrušení konfiskace byl jednou z podmínek poměr žadatele k politickému systému v poválečném Československu. To vyplývá z odůvodnění dekonfiskačního výměru, ve kterém stálo: *„Vzhledem k tomu, že jmenovaný jest československým státním občanem neb jest zaň považován a podílí se podle svých možností na budovatelském úsilí československého lidu, jsou splněny podmínky pro zrušení konfiskace.“*¹⁹³

Při zrušení konfiskace bylo důležité, v jaké fázi se nacházelo přidělové řízení. V případě zrušení konfiskace ve fázi, kdy ještě nedošlo k zaknihování přídělů žadateli, byl příděl zrušen z moci úřední a rodinný domek byl navrácen původním majitelům. Pokud již došlo k dokončení přidělového procesu, byla situace složitější. Záleželo zde především na ochotě nových majitelů se přiděleného rodinného domku vzdát. V těchto případech však docházelo k finančním problémům. Noví majitelé často zaplatili za příděl prostřednictvím hypotečního úvěru, který v případě vzdání se přídělů splácet nechtěli a předchozí majitelé se k jeho splácení stavěli taktéž odmítavě. Tato situace se týkala například manželů Glassauerových, kterým byl zkonfiskován rodinný domek č. p. 337 v Podhradí na Ašsku. Krajský národní výbor v Karlových Varech však jejich námitky proti převzetí hypotečního úvěru odmítl a konstatoval, že na vynětí domku z konfiskace nemají manželé právní nárok a jedná se pouze o projev péče strany a vlády k osobám německé národnosti.¹⁹⁴

Pokud nedošlo k dohodě mezi novými a původními majiteli rodinného domku, bylo jediným řešením řádné odkoupení. To se týkalo rodinného domku

---

¹⁹² Tamtéž. s. 139.

¹⁹³ Tamtéž. s. 140.

¹⁹⁴ Tamtéž. s. 141.

č. p. 362 v Hazlově na Ašsku. Ten byl zkonfiskován manželům Langheinrichovým, kterým bylo následně československé občanství navraceno dle § 3 dekretu č. 33/1945 Sb. Z toho důvodu, že jim občanství nebylo zachováno dle § 2 tohoto dekretu, ale bylo jim navraceno, byla konfiskace platná. Z tohoto důvodu se nemohli domoci svého majetku zpět prostřednictvím dekonfiskace, ale museli domek zpět odkoupit.¹⁹⁵

5.2.3 Příděly rodinných domků

Z důvodu odsunu více než 300 000 osob německé národnosti z území Karlovarska došlo v této oblasti k velkému vysídlení. Bylo tedy nutné co nejrychleji odsunutě obyvatelstvo nahradit a danou oblast osídlit národnostně a politicky spolehlivým obyvatelstvem slovanského původu. Do pohraničních oblastí se však obyvatelstvo z vnitrozemí republiky přemísťovat příliš nechtělo. Za účelem osídlení pohraničních oblastí bylo nutné dané osoby motivovat. To si uvědomoval například předseda OsÚ v Praze, když ve svém projevu na krajské konferenci Komunistické strany Československa v Karlových Varech prohlásil, že: „obyvatelstvo, aby sem rádo a dobrovolně šlo, musí vědět, že zde budou pro ně příznivější životní podmínky“.¹⁹⁶

Z toho důvodu se osobám nabízelo několik výhod. Jednalo se například o vyplácení osidlovacího příspěvku, snížení nájemného v bytech a domech či přerazování pohraničních podniků do vyšších mzdových tříd. Hlavní motivací, která zapůsobila na většinu tzv. novoosídlenců, byla především možnost získat nemovitý i movitý majetek, který byl Němcům zkonfiskován.¹⁹⁷

Přidělování rodinných domků může být rozděleno do čtyř fází. První fáze spočívala v přípravě přidělového řízení. To spočívalo ve vypracování seznamu zkonfiskovaných rodinných domků a vypracování a vyhlášení přidělových plánů. Druhou fází bylo přijímání přihlášek do přidělového řízení. Ty byly rozlišovány barevně dle osoby žadatele. Rozlišováno bylo mezi osobami, které v daném domku žili, osobami s přednostním právem, které v domku nebydleli, a právníckými osobami. Součástí přihlášky byla celá řada příloh. Mezi ně patřilo například místopřísežné prohlášení, že žadatel je československým státním občanem, české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti, že je národně a státně

---

¹⁹⁵ Tamtéž. s. 143.

¹⁹⁶ Tamtéž. s. 133.

¹⁹⁷ Tamtéž. s. 134.

spolehlivou osobou, že je soudně bezúhonný, není svobodný a tato stejná kritéria splňují i jeho rodinní příslušníci. Součástí přihlášky bylo také prohlášení o nevlastnění jiného vlastního bytu. V případě takového vlastnictví se žadatel v přihlášce musel zavázat ke vzdání se dané nemovitosti ve prospěch státu v případě kladně vyřízené žádosti o přiděl.¹⁹⁸

Přidělovací proces se do třetí fáze dostal 2. listopadu 1948 po uplynutí lhůty k podávání přihlášek. V této fázi došlo ke zhodnocení podaných přihlášek a vypracování předběžných návrhů na přiděl. Přihlášky byly posuzovány především z pohledu, zda osoby odpovídají zákonným podmínkám pro přiděl rodinných domků. V poslední fázi přidělovacího procesu OsÚ a FNO přezkoumávaly předložené návrhy místního národního výboru a následně na základě vlastního šetření vydávaly definitivní rozhodnutí o přidělu. Rozhodnutí o přidělu obsahovalo současně jeho podmínky, při jejichž nedodržení mohlo dojít k odebrání přidělu. Tyto podmínky se týkaly omezení svobodného prodeje, finančního zatížení či pronájmu přidělené nemovitosti. Omezení v tomto směru bylo stanoveno na dobu 10 let, po kterou přidělce nemohl dům prodat, zatížit ani pronajmout bez souhlasu příslušného okresního národního výboru.¹⁹⁹

Na území Karlovarska došlo k přidělení pouze 12 213 zkonfiskovaných rodinných domků z celkového počtu 25 090.²⁰⁰ Při přípravách osídlení byl předpokládán návrat československých občanů, kteří před válkou či během války emigrovali. Podle těchto predikcí mělo dojít k návratu až 700 000 osob. V roce 1947 však počet tzv. reemigrantů nepřesahoval 100 000 osob. Později se tento počet jen nepatrně zvýšil na 106 458 osob. Z celkového počtu reemigrantů svůj domov na Karlovarsku našlo jen 25 020 z nich.²⁰¹ Karlovarský kraj se již nikdy nepodařilo dostatečně dosídlit a důsledky nedosídlení jsou patrné dodnes. Vlivem opuštění určitých oblastí v karlovarském regionu došlo k zániku desítek obcí včetně kulturních památek, které se na jejich území nacházely. Jedná se například o zaniklou obec Hraničná, Chaloupky či Jelení.²⁰²

---

¹⁹⁸ Tamtéž. s. 138 – 148.

¹⁹⁹ Tamtéž. s. 150 – 160.

²⁰⁰ Tamtéž. s. 165.

²⁰¹ TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945 - 1953). In: *Minulostí Západočeského kraje*. Ústí nad Labem: Krajské nakladatelství, 1985, 27 - 54. ISSN 0544-3830.

²⁰² BERAN, Jiří. *Dějiny Karlovarského kraje*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2004. ISBN 80-239-3477-5. s. 156.

5.3 Znárodnění na Karlovarsku

Stejně jako v případě konfiskace i se znárodněním téma odsunu osob německé národnosti či osob označovaných za státně nespolehlivé velmi souviselo. Řady osob, které byly zařazeny k odsunu, byly majitelé podniků, na něž byla po ukončení druhé světové války uvalena národní správa a následně byly znárodněny. Případ znárodnění, který je pro oblast Karlovarska charakteristickým, je případ místní likérky, která nese název Becherovka.

5.3.1 Historie podniku Becherovka

Historie slavného likéru Becherovka sahá až do roku 1807, kdy Josef Vitus Becher připravil první várku tohoto nápoje podle receptu, který získal darem od doktora Frobriga.²⁰³ Originální zápis receptu psaný rukou doktora Frobriga je přílohou č. 3 této diplomové práce. Od tohoto okamžiku začal likér, pojmenovaný po svém výrobcu jako Becherovka, nabírat na slávě. Již v roce 1834 překonala Becherovka hranice Karlových Varů a započal její export do města Štětín v Polsku a rok později do Vídně a Mnichova. Na území Spojených států se likér dostal až po zrušení prohibice v roce 1934.²⁰⁴

Po zakladateli J. V. Becherovi převzal rodinné dědictví nejstarší syn Jan Becher, který musel otci odpřísáhnout, že tajemství likéru neprozradí nikomu jinému než jeho následovníkovi. Jan Becher byl první, kdo se musel potýkat s problémem, který představovala konkurence. Za účelem ochrany likéru před jeho zneužitím a zneužitím jeho slávy, nechal poprvé zapsat firmu do firemního rejstříku pod názvem „Jan Becher, Karlovy Vary“.²⁰⁵

5.3.2 Becherovka za času okupace

Válečné období se rodiny Becherů dotklo především z důvodu smrti nejmladšího člena rodiny Hansfreda Bechera. Ten byl vychováván jako budoucí dědic rodinné firmy. Došlo však k jeho povinnému narukování a nasazení na polské frontě. Zde utrpěl těžká zranění, kterým nakonec v roce 1939 podlehnul. Jeho úmrtím došlo ke ztrátě dědice a následovníka rodinného podniku.²⁰⁶

---

²⁰³ JAŠA, Luděk. *Becherové: zrození 13. pramene*. Sokolov: AZUS Březová, 2015. ISBN 978-80-906095-0-1. s. 154.

²⁰⁴ Historie Becherovky. *Becherovka* [online]. [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://becherovka.com/cs/history>

²⁰⁵ JAŠA, Luděk. *Becherové: zrození 13. pramene*. Sokolov: AZUS Březová, 2015. ISBN 978-80-906095-0-1. s. 187 – 199.

²⁰⁶ Tamtéž. s. 292 – 293.

Krátce po této tragické události zemřel i Hansfredův otec a vedení podniku se ujala jeho dcera Hedda Becherová, která byla ve svých 26 letech s chodem rodinného podniku srozuměna a byla si vědoma faktu, že tajemství likéru má nést dál. Stala se tak, společně se svou matkou, poprvé v historii Becherovky, první ženou, která stanula ve vedení firmy.²⁰⁷

5.3.3 Znárodnění podniku Becherovka

I přes problémy, které firmu provázely po dobu trvání druhé světové války, se firmu podařilo udržet. Po konci války však nastaly události, které byly pro rodinu Becherů a jejich firmu zlomové. První událostí bylo zavedení národní správy dle dekretu č. 5/1945 Sb. Z tohoto důvodu byl Heddě zakázán vstup do likérky. Po smluvním zakotvení odsunu osob německé národnosti na Postupimské konferenci, došlo k zařazení rodiny Heddy na seznam osob určených k odsunu z důvodu údajné kolaborace s nacistickým Německem.²⁰⁸

Před odsunem rodiny však mělo dojít k vydání tajného receptu na výrobu likéru do vlastnictví státu. Hedda nejdříve zásadně odmítala recept vydat a byla si vědoma slibu o udržení tajemství rodiny Becherů. Stejně jako ostatní osoby německé národnosti měla rodina omezené příděly potravin a zakázané vycházení. Hedda byla vystavena dlouhým výslechům či nečekaným prohlídkám v domě, za účelem získání alespoň stopy po místě, kde by mohla být ukryta receptura likéru. Z důvodu odmítání ze strany Heddy vydat rodinný recept nakonec nedošlo k odsunu jí a její rodiny v plánovaném termínu.

Po dalším nátlaku a vyhrožování ze strany státu však Hedda prozradila, kde se původní recept od doktora Forbriga nachází. Tím se recept dostal do rukou státu, byla porušena dlouholetá tradice a došlo ke znárodnění podniku. Hedda se svou rodinou následně opustila Československo v další vlně odsunu. Jako vyrovnání za odevzdaný recept jí bylo umožněno si odvést veškeré osobní věci a věci jejích dětí.²⁰⁹ Po znárodnění byla Becherovka jedním z nejúspěšnějších vývozních artiklů v Československu.²¹⁰

---

²⁰⁷ Tamtéž. s. 296 – 300.

²⁰⁸ Tamtéž. s. 305.

²⁰⁹ Tamtéž. s. 307 – 309.

²¹⁰ Josef Vítus Becher stál u zrodu slavného likéru, dnes firma patří Francouzům. *Automatizace v potravinářství* [online]. 15. 9. 2019 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://www.prumyslovaautomatizace.com/josef-vitus-becher-stal-u-zrodu-slavneho-likeru-dnes-firma-patri-francouzum/>

Hedda se nechtěla rodinné tradice vzdát a hned jak to bylo možné, začala s výrobou likéru v Kolíně nad Rýnem, kam se po odsunu odstěhovala. Tento pokus však nebyl úspěšným z důvodu velkých nákladů na výrobu a problémů s odbytem likéru. Malý odbyl likéru byl způsoben především kroky československého státu, který neměl zájem na existenci konkurence. Byly rozšiřovány informace o tom, že zahraniční produkt je odlišný a kvalitativně horší než originální karlovarský produkt. V roce 1970 se tak Hedda rozhodla svou firmu prodat společnosti Underberg, se kterou karlovarská Becherovka uzavřela smlouvu a svůj domácí výrobek firmě dodávala. V této době také vznikly dvojí etikety, originální žlutomodré a exportní modročervené.²¹¹

5.3.4 Podnik Becherovky v dnešní době

Od roku 1999 po zrušení smlouvy s firmou Underberg již na trhu existuje opět jediná Becherovka. V roce 2001 došlo k dokončení privatizace Becherovky, která je dnes pod názvem firmy „Jan Becher – Karlovarská Becherovka, a.s.“ ve vlastnictví francouzské skupiny Pernod Ricard.²¹² Hedda nikdy na rodné město či Čechy nezanevřela a po revoluci v roce 1989 Karlovy Vary a likérku několikrát navštívila. Zemřela symbolicky v roce 2007, kdy likérka slavila dvousté výročí. Na rozdíl od Heddy zaujaly její děti Karel Robert Baier a Charlotte Andrea Baierová postoj opačný. Stále jsou toho názoru, že likérka je jejich majetkem a Československo je o něj připravilo neprávem. Jakýkoliv kontakt s Českou republikou a současnými majiteli likérky odmítají a požadují, aby došlo k navrácení likérky do jejich vlastnictví.²¹³

---

²¹¹ JAŠA, Luděk. *Becherové: zrození 13. pramene*. Sokolov: AZUS Březová, 2015. ISBN 978-80-906095-0-1. s. 310.

²¹² Josef Vítus Becher stál u zrodu slavného likéru, dnes firma patří Francouzům. *Automatizace v potravinářství* [online]. 15. 9. 2019 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://www.prumyslovaautomatizace.com/josef-vitus-becher-stal-u-zrodu-slavneho-likeru-dnes-firma-patri-francouzum/>

²¹³ JAŠA, Luděk. *Becherové: zrození 13. pramene*. Sokolov: AZUS Březová, 2015. ISBN 978-80-906095-0-1. s. 312 – 313.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo nejen obecně popsat období od roku 1945 do roku 1948 z majetkoprávního pohledu, ale také zaměřit se na území Karlovarského kraje a na to, jak se tyto události promítaly v této oblasti. Aby bylo možné zaměřit se na samotnou konfiskaci a znárodnění, bylo nejdříve potřeba soustředit se na historické události a souvislosti, které tomuto období předcházely.

Z výše uvedených důvodů první část práce sledovala poválečný vývoj republiky. Ten byl silně ovlivněn především zradou spojenců v Mnichově v roce 1938, která způsobila politický poválečný obrat země směrem k Sovětskému svazu. Tato událost byla také velkým tématem ve smyslu obnovení republiky. Samotná politika Edvarda Beneše byla nazývána jako politika odčinění Mnichova, která v sobě zahrnovala zejména obnovení republiky v původních hranicích před odtržením oblasti Sudet a vyřešení národnostní otázky v zemi. Vyřešení národnostní otázky bylo považováno za prioritu z několika důvodů. Prvním důvodem bylo přesvědčení, že národnostní rozmanitost v republice byla příčinou odtržení části republiky a její připojení k třetí říši. Dalším důvodem byla celorepubliková nevole vůči obyvatelům německé národnosti, která byla pochopitelně zapříčiněna událostmi druhé světové války.

S obdobím druhé světové války a s poválečným obdobím jsou neodmyslitelně spojeny dekrety prezidenta republiky jako zákonodárné akty exilové a první poválečné vlády. K jejich vydávání došlo z důvodu absence zákonodárského orgánu. Aby mohly být zařazeny do právního řádu republiky, byly podmíněny ratifikací. Dekrety byly vydávány již v exilu, avšak až na osvobozeném území se začaly věnovat úpravě národnostní otázky a majetkovým právům. Tyto dekrety vycházely především z Košického vládního programu.

Určitým předstupněm konfiskace a znárodnění byla národní správa. Ta zajišťovala chod výroby a hospodářského života, který byl ve veřejném zájmu. V tomto případě se jednalo pouze o omezení vlastnického práva a nedošlo k jeho úplnému odebrání. K tomu došlo až samotnou konfiskací majetku či znárodněním na základě dekretů prezidenta republiky. To se netýkalo pouze osob německé národnosti, ale také všech ostatních osob, které se provinily vůči

československému státu a osob právnických. Cílem konfiskace bylo zejména zbavit majetku osoby německé národnosti a další osoby specifikované v daných dekretch. Zkonfiskovaný majetek byl následně přerozdělen osobám, které byly označovány jako státně spolehlivé. Především se jednalo o osoby české, slovenské či jiné slovanské národnosti. Účelem znárodnění bylo zejména obnovení zdevastované poválečné ekonomiky.

Karlovarský kraj, který leží v západní části republiky na hranici s Německem, byl silně zasažen všemi výše uvedenými událostmi. V roce 1938 byl součástí Sudet, které byly připojeny k třetí říši. Po válce zde bylo složení obyvatelstva převážně německé národnosti, které bylo ve většině zařazeno k odsunu a jejich majetek zkonfiskován. Poslední kapitola se proto věnuje průběhu konfiskace rodinných domků v této oblasti a problémům, které s ní byly spojeny. Problémy představoval především fakt, že se dávala přednost rychlosti majetkovým změnám před právním pořádkem. Z výsledků konfiskace a následného přidělování tohoto majetku vyplývá, že po odsunu německého obyvatelstva nedošlo k dostatečnému osídlení území Karlovarska, což mělo za důsledek zničení či zchátrání většiny zkonfiskovaného majetku. Příkladem znárodnění na Karlovarsku je uveden případ znárodnění podniku karlovarské Becherovky, jež byla znárodněna původní majitelce z rodiny Becherů, která byla z důvodu údajné kolaborace zařazena do odsunu.

Téma konfiskace a znárodnění dekrety prezidenta republiky do dnešní doby budí ve společnosti rozporuplné emoce. Důkazem toho mohou být například předvolební prezidentské debaty z roku 2013 mezi nynějším prezidentem Milošem Zemanem a tehdejším kandidátem Karlem Schwarzenbergem. V jedné z debat se K. Schwarzenberg zmínil o Benešových dekretch v tom smyslu, že již neplatí či že jsou již překonány a činy, kterých se republika v roce 1945 dopustila, by byly dnes odsouzeny jako porušení lidských práv. Po tomto vyjádření následovaly vášnivé debaty a tyto výroky následně využíval ve svůj prospěch také tým M. Zemana.²¹⁴ Dvojí názor na tuto problematiku ze společnosti zřejmě nikdy nezmizí a stále budou zejména tyto dekrety součástí témat, která otevírají staré rány spojené s tímto poválečným obdobím.

---

²¹⁴ Duely před pěti lety ovlivnily hlavně nerozhodnuté voliče. Zeman debatoval se Schwarzenbergem čtyřikrát. *iRozhlas* [online]. 18. 1. 2018 [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/volby/prezidentske-volby-2013-milos-zeman-karel-schwarzenberg_1801181408_ako

Cizojazyčné resumé

As the topic of my thesis, I chose the „Confiscation and nationalization of property in the years 1945 – 1948 in Carlsbad region“. This theme is very discussed till these days because there are two different opinions on this topic. One of them is opinion of Germans or their descendants which would say that the confiscation and nationalization was unfair and wrong. The other opinion is opinion of Czech citizens. They would say that the confiscation and nationalization was justice or satisfaction.

The aim of this thesis was to create general description of period from 1945 to 1948 from property law view and focused on the area of Carlsbad region and how the historical events were projected in this region.

The thesis is divided into five main chapters and other subchapters. The beginning of the thesis is focused on historical events which preceded confiscation and nationalization. That include after war development of the Czechoslovakia Republic, first after war government and their program. Than follows decree legislation, definition of what is decree of the president of republic and how they were originated.

The third chapter is about confiscation and confiscation decrees. It describes what confiscation is and on which legal basis was the confiscation executed. Then is specifically described which property was confiscated and whom.

The next chapter is focused on nationalization and nationalization decrees. In this chapter is described the meaning of the nationalization. Subsequently, the nationalization decrees and the purpose of these decrees are analyzed. Finally, the companies that have been nationalized are listed.

Last chapter deals with the Carlsbad region. There is described how the historical events from previous chapters were projected in this area. That includes the position of the German population after World War II., transfer of this population and property law interventions to their property. The end of the chapter is focused on nationalization of typical company for Carlsbad region, Becherovka.

The theme of confiscation and nationalization is hot topic till these days. Proof of that were for example the presidential debates in 2013. When one of the

candidates expressed his opinion on decrees of the president of republic in way that they are not valid anymore and nowadays the actions which was taken in 1945 would be considered as violation of fundamental human rights. After this followed the passionate debates about this topic. The dual view of this issue will probably never disappear from society. And it will be always part of the themes that opens up the old wounds associated with this post-war period, especially the confiscation and nationalization decrees.

Seznam zdrojů

Literatura

BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. 178 s. ISBN 978-80-210-5438-7.

BENEŠ, Edvard. *Projev presidenta republiky Dr. Edvarda Beneše na Staroměstském náměstí v Praze 16. května 1945*. Praha: Ministerstvo informací, 1945. 17 s.

BERAN, Jiří. *Dějiny Karlovarského kraje*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2004. 207 s. ISBN 80-239-3477-5.

BURACHOVIČ, Stanislav. *Karlovarský kraj: Karlovy Vary Region*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2005. 240 s. ISBN 80-239-1943-1.

ČAPKA, František a Jitka LUNEROVÁ. *1948: Vítězný únor: cesta k převratu*. Brno: CPress, 2012. Zlomové okamžiky. 152 s. ISBN 978-80-264-0089-9.

DEJMEK, Jindřich, Jan NĚMEČEK a Jan KUKLÍK. *Kauza: tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti : (tři české hlasy v diskusi)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999. 101 s. ISBN 80-7286-001-1.

HLAVÁČEK, Petr a Michal STEHLÍK, ed. *Rozdělený svět?: Evropa a Češi mezi svobodou a totalitou*. (1. vydání). Praha: Radioservis, 2016. 288 s. ISBN 978-80-87530-83-2.

HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Boj o průmyslové konfiskáty v Československu v letech 1945 - 1948*. Praha: Práce, 1983. 179 s.

HOŘEC, Jaromír. *Podkarpatská Rus - země neznámá*. Jinočany: H & H, 1994. 121 s. ISBN 80-85787-51-2.

JAŠA, Luděk. *Becherové: zrození 13. pramene*. Sokolov: AZUS Březová, 2015. 331 s. ISBN 978-80-906095-0-1.

JECH, Karel, KAPLAN, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. 1066 s. ISBN 80-7285-012-1.

KAPLAN, Karel. *Československo v poválečné Evropě*. V Praze: Karolinum, 2004. 407 s. ISBN 80-246-0655-0.

KAPLAN, Karel. *Poválečné Československo: Československo 1945-1948: národy a hranice*. Mnichov: Svoboda, 1985, 245 s.

KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 1990. Stopy, fakta, svědectví (Panorama). 245 s. ISBN 80-7038-193-0.

Košický vládní program: program nové čs. vlády Národní fronty Čechů a Slováků. Praha: Svoboda, 1984. 35 s.

KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. 426 s. ISBN 978-80-87284-17-9.

KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. s. 511. ISBN 807201352-1.

KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 20. století. 444 s. ISBN 978-80-87284-12-4.

LHOTA, Václav. *Znárodnění v Československu 1945 - 1948*. Praha: Svoboda, 1987. 315 s.

NEŠPOR, Zdeněk. *Národní správa průmyslových a řemeslných podniků*. Praha: Orbis, 1946. 222 s.

NEŠPOR, Zdeněk. *Nové předpisy o národní správě zavedené se zřetelem na znárodnění podniků průmyslových, stavebních, grafických a velkoobchodních*. Praha: Tiskové podniky Ústředního svazu čs. průmyslu, 1948. 227 s.

NEŠPOR, Zdeněk. *Znárodnění dolů a průmyslu: Proces znárodnovací, kniha první*. Praha: Tiskové podniky Ústředního svazu čs. průmyslu, 1948. 370 s.

PALEČKOVÁ, Drahomíra. *Konfiskace nepřátelského majetku podle dekretu presidenta republiky ze dne 25. října 1945 čís. 108 Sb.* Praha: Nákladem a tiskem Státní tiskárny, 1946. 144 s.

ŘEHÁČEK, Karel. *Němci na Karlovarsku v letech 1945-1948*. Plzeň: K. Řeháček, 2011. 457 s. ISBN 987-80-254-9620-6.

SPIRIT, Michal. *Tzv. Benešovy dekrety: předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. Praha: Oeconomica, 2004. 439 s. ISBN 80-245-0755-2.

SPURNÝ, Matěj, ed. *Proměny sudetské krajiny*. [Praha]: Antikomplex, 2006. 238 s. ISBN 80-86125-75-2.

ŠVORC, Peter. *Zakletá zem: Podkarpatská Rus 1918-1946*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 318 s. ISBN 978-80-7106-754-2.

VEBER, Václav. *Osudové únorové dny 1948*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Česká historie. 426 s. ISBN 978-80-7106-941-6.

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 694. ISBN 978-80-7380-257-8.

Internetové zdroje

ČSÚ. *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920 - 2006: K 90. výročí vzniku samostatného československého státu* [online]. Praha, 2008 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/vysla_historicka_volebni_publikace_csu

ČT24: *Když Moskva dýchá na zátylek. Košický vládní program před 75 lety ukázal Západu záda* [online]. 2020 [cit. 2020-11-1]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3071978-kdyz-moskva-dycha-na-zatylek-kosicky-vladni-program-pred-75-lety-ukazal-zapadu-zada>

DENČEVOVÁ, Ivana. *Jak to bylo doopravdy: Rozhodla o odsunu Němců z Československa po válce Postupimská konference?*. [online podcast]. Oldřich Tůma. 15. 7. 2017. [cit. 2021-3-3]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/rozhodla-o-odsunu-nemcu-z-ceskoslovenska-po-valce-postupimska-konference-6513476>

Duely před pěti lety ovlivnily hlavně nerozhodnuté voliče. Zeman debatoval se Schwarzenbergem čtyřikrát. *iRozhlas* [online]. 18. 1. 2018 [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/volby/prezidentske-volby-2013-milos-zeman-karel-schwarzenberg_1801181408_ako

Historie Becherovky. *Becherovka* [online]. [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://becherovka.com/cs/history>

HORÁK, Ondřej. Konfiskační dekrety prezidenta republiky. Spor o jejich interpretaci jako výraz kontinuity a diskontinuity. *Časopis pro právní vědu a praxi*. [Online]. 2013, č. 2.5, s. 275-282. [cit. 2020-12-17]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5744>

Hospodářské noviny: Parlamentní volby v letech 1918 - 1989 [online]. 1996 [cit. 2020-11-24]. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-899335-parlamentni-volby-v-letech-1918-1989>

CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana. *Jak to bylo doopravdy: Znamenal Košický vládní program obnovu demokracie?*. [online podcast]. Petr Pithart. 22. 4. 2019 [cit. 2020-26-10]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/znamenal-kosicky-vladni-program-obnovu-demokracie-7897410>

Informační centrum vlády: *65. let od přijetí Košického vládního programu* [online]. 2010 [cit. 2020-11-1]. Dostupné z: <https://iev.vlada.cz/cz/tema/kosicky-vladni-program-70176/tmplid-560/>

JANÁČ, Marek. Odsun německé menšiny versus dekrety. *Radiožurnál* [online]. 19. dubna 2002 [cit. 2021-03-04]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/odsun-nemecke-mensiny-versus-dekrety-6303425>

Josef Vitus Becher stál u zrodu slavného likéru, dnes firma patří Francouzům. *Automatizace v potravinářství* [online]. 15. 9. 2019 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://www.prumyslovaautomatizace.com/josef-vitus-becher-stal-u-zrodu-slavneho-likeru-dnes-firma-patri-francouzum>

Karlovarský kraj. *Informační portál Karlovarského kraje* [online]. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <http://www.kr-karlovarsky.cz/samosprava/Stranky/karlovarsky-kraj.aspx>

KUKLÍK, Jan. Smlouva ČSR - SSSR 1943: Pouto nebo objetí. *ČT24* [online]. 28. 12. 2013 [cit. 2020-10-22]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1036014-smlouva-csr-sssr-1943-pouto-nebo-objeti>

LUSTIGOVÁ, Martina, Petr DVOŘÁČEK, Stanislav VEJVAR a Roman ŽAMBOCH. Volby 1946. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: Parlamentní knihovna* [online]. 2016, 27. 5. 2016 [cit. 2020-11-24]. Dostupné z: https://www.psp.cz/files/pk/volby_1946.pdf

NENUTIL, Jiří, Martin VÁŇA a Lukáš FUNK. Územní ztráty Československa po Mnichovské dohodě na území dnešní ČR (Německý zábor) [Obrázek č. 1]. *Fakulta Právnická Západočeské univerzity v Plzni* [online]. [cit. 2021-03-09]. Dostupné z: <https://fpr.zcu.cz/kpd/mapy/uzemni-ztraty.html>

PÁLKA, Adam. V květnu 1945 české území osvobodila vojska Sovětského svazu a USA. Zasluky Američanů byly upozaděny. *Právo 21* [online]. 2018 [cit. 2021-11-25]. Dostupné z: <https://pravo21.cz/spolecnost/v-kvetnu-1945-ceske-uzemi-osvobodila-vojska-sovetskeho-svazu-a-usa-zasluky-americanu-byly-upozadeny>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky: 28. říjen 1945: Zahájení činnosti Prozatímního Národního shromáždění [online]. 2015 [cit. 2020-11-2]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=8363>

Radiožurnál rozhlas: Před 80 lety podepsal Edvard Beneš první z takzvaných Benešových dekretů [online]. 2020 [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/pred-80-lety-podepsal-edvard-benes-prvni-z-takzvanych-benesovych-dekretu-8256486>

Velvyslanectví USA v České republice [online]. 2015 [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.aic.cz/osvobozeni/americka-vojska-v-cechach/demarkacni-linie/>

Vláda České republiky: Vláda Zdeňka Fierlingera I. [online]. 2007 [cit. 2020-10-25]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/zdenek-fierlinger-1/prehled-ministru-24683/>

Vojenský historický ústav Praha: Košický vládní program posunul před 68 lety československou armádu do náruče východu [online]. 2013 [cit. 2020-10-27]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/kosicky-vladni-program-posunul-pred-68-lety-ceskoslovenskou-armadu-do-naruce-vychodu/>

Sborníky

CHARVÁT, J.: Analýza průběhu a výsledku voleb do Národního shromáždění konaných v roce 1946, in: Kocian J., Smetana V. a kol.: *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*, Praha 2014.

KUKLÍK, Jan. Tzv. Benešovy dekrety z právně-historické perspektivy. In: BLAIVE, Muriel a Georges MINK, ed. *Benešovy dekrety: Budoucnost Evropy a vyrovnání se s minulostí*. Praha: CeFRes, 2003, 55 - 72. ISBN 80-86569-65-9.

ŘEHÁČEK, Karel. Příděly konfiskovaných rodinných domků na Karlovarsku po roce 1945. In: *Sborník muzea Karlovarského kraje*. Karlovy Vary: Muzem Cheb, 2012, 133 - 169. ISBN 978-80-85018-80-6. ISSN 1803-6066.

TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců a osidlování Karlovarska (1945 - 1953). In: *Minulostí Západočeského kraje*. Ústí nad Labem: Krajské nakladatelství, 1985, 27 - 54. ISSN 0544-3830.

Právní předpisy a další

Ústavní zákon č. 65/1946 Sb., *o ústavodárném Národním shromáždění*.

Zákon č. 28/1946 Sb., o úpravě stálých seznamů voličských

Zákon č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzházejících

Vládní nařízení č. 70/1945 Sb., kterým se vydává statut Národního pozemkového fondu při ministerstvu zemědělství

Vládní nařízení č. 163/1947 Sb., o přidělu konfiskovaných rodinných domků

Vládní nařízení č. 45/1946 Sb., kterým se vydává statut a jednací řád Fondů národní obnovy

Nařízení SNR č. 4/1945 Sb. n. SNR, o konfiskování a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel slovenského národa

Dekret č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů

Dekret č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa

Dekret č. 28/1945 Sb., o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými a slovenskými a jinými slovanskými zemědělci

Dekret č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy

Dekret č. 50/1945 Sb., o opatření v oblasti filmu

Dekret č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků

Dekret č. 101/1945 Sb., o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského

Dekret č. 102/1945 Sb., o znárodnění akciových bank

Dekret č. 103/1945 Sb., o znárodnění soukromých pojišťoven

Dekret č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské

Dekret č. 71/1945 Sb., o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství

Důvodová zpráva k dekretu č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků

Judikatura

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 2. 1997, sp. zn. II. ÚS 317/96

Archivní prameny

Státní okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Mapa Sudet.....	60
-------------------------------	----

Seznam příloh

Příloha č. 1: Konfiskační výměr	85
Příloha č. 2: Přehled konfiskovaných rodinných domků	86
Příloha č. 3: Originální zápis receptu psaný rukou doktora Frobriga	86

Příloha č. 1: Konfiskační výměr

9

Okresní národní výbor (OSK) v .....
C. j. 668 637 Falknově n. O.
Datum 1. 7. 46
Číslo seznamu osob 37

Okres: Falknov n. O.
Obec: Sabina.

V ý m ě r.

Okresní národní výbor (okresní správní komise) v .....
rozhoduje podle § 1 odst. 4 dekretu prezidenta republiky ze dne 25. října 1945, č. 108 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondch národní obnovy, že podmínky pro konfiskaci podle § 1 odst. 1 č. 1, 2, 3, jsou dány u Prantíčka Pichlová a Vilém Sabina n. O.
v ..... a že proto se konfiskuje jeho (její) majetek sestávající z nemovitosti bytův no 30 m2 a 28 m2 Sabina.
č. p. 286 zapsané ve vložce č. 25 pozemkové knihy pro katastrální území .....
t. č. v (národní) správě -0-
bytem v ..... jakož i veškerý jeho (její) majetek, pokud podle § 2 odst. 1 cit. dekretu není vyloučen z konfiskace.

O d ů v o d ě n í j e s t u v e d e n o n a r u b u v ý m ě r u.
Proti tomuto výměru lze se odvolat k zemskému národnímu výboru. Odvolání jest podati u shora uvedeného okresního národního výboru (OSK) do 15ti dnů od doručení tohoto výměru.

Doručeno dne .....
Okresní národní výbor (OSK) v .....
Referent: ..... Falknově n. O.
Člen rady: Kalal v. r.
Kloužek v. r.

F. n. o. D/46. Státní tiskárna v Praze. — 1279-46.

O d ů v o d ě n í:

Německý majetek

27. VIII. 1946

Výměr nabyl právní moci dne .....

Zdroj: Státní okresní archiv v Sokolově se sídlem v Jindřichovicích. Konfiskační výměr z 1. 7. 1946, ve Falknově nad Ohří.

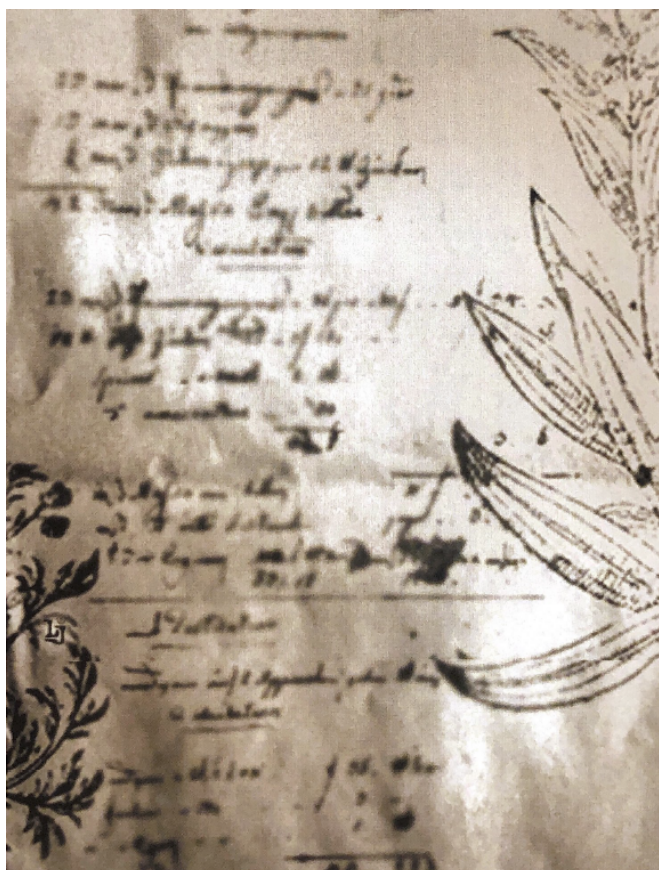

Příloha č. 2: Přehled konfiskovaných rodinných domků

Oblast/okres	Celkem	Obydlených	Neobydlených	Neobyvatelných
Aš	2 480	1 678	802	260
Cheb	3 608	2 287	1 321	300
Falknov n. O.	3 572	2 385	1 187	140
Jáchymov	1 437	619	818	90
Karlovy Vary	2 655	1 945	710	170
Kraslice	3 282	1 795	1 487	90
Loket	3 038	1 993	1 045	210
Mariánské Lázně	1 695	1 108	587	255
Nejdek	845	357	488	110
Teplá	1 407	714	693	250
Žlutice	1 071	465	606	80
Karlovarsko celkem	25 090	15 346	9 744	1 955

Zdroj: ŘEHÁČEK, Karel. Přiděly konfiskovaných rodinných domků na Karlovarsku po roce 1945. In: *Sborník muzea Karlovarského kraje*. Karlovy Vary: Muzem Cheb, 2012, 133 - 169. ISBN 978-80-85018-80-6. ISSN 1803-6066. s. 147.

Příloha č. 3: Originální zápis receptu psaný rukou doktora Frobriga

Zdroj: JAŠA, Luděk. *Becherové: zrození 13. pramene*. Sokolov: AZUS Březová, 2015. ISBN 978-80-906095-0-1. s. 147.